

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023

Autor: Lucid Linx d.o.o. Sarajevo

Indeks izračunali: Vesna Čužić, Radoslav Čorović, Aida Eskić Pihljak i Gorana Knežević

Dizajn: Azra Kadić

©2024 UN Women.

Izdavač: Agencija Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 izradile su Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine u suradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Agencijom Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) u Bosni i Hercegovini.

Ova publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Vlade Švedske u okviru Projekta "Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH" koji provodi UN Women u Bosni i Hercegovini.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 utemeljen je na metodologiji Indeksa rodne ravnopravnosti koju je razvio Evropski institut za rodnu ravnopravnost (<http://eige.europa.eu/>) za Evropsku uniju i njene države članice. Podaci korišteni za izračunavanje Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 odnose se na podatke iz 2020., 2021. i 2022. godine.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne izražavaju mišljenje ili stav partnera u inicijativi za izradu Indeksa rodne ravnopravnosti, koji se ne mogu smatrati odgovornim za sadržaj ili dalju uporabu informacija sadržanih u ovoj publikaciji, uključujući Agenciju za statistiku Bosne i Hercegovine, Agenciju za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Evropski institut za rodnu ravnopravnost, Vladu Švedske i UN Women.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023

Sadržaj

Skraćenice i akronimi	6
Predgovor.....	7
Ključni nalazi.....	9
1. Uvod.....	11
1.1. Konceptualni okvir	12
1.2. Metodološki okvir	15
2. Kontekst – Bosna i Hercegovina	16
2.1. Politička organizacija i društveno-ekonomski kontekst.....	16
2.2. Politike rodne ravnopravnosti i institucionalni okvir.....	18
3. Indeks rodne ravnopravnosti – Bosna i Hercegovina.....	22
3.1. Domena Rad	22
Rezultati indeksa.....	23
Drugi statistički podaci za BiH.....	25
Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Rad.....	25
3.2. Domena Novac	28
3.3. Domena Znanje.....	30
Rezultati indeksa.....	30
Drugi statistički podaci za BiH.....	32
Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Znanje	32
3.4. Domena Vrijeme	35
Rezultati indeksa.....	35
Drugi statistički podaci za BiH.....	37
Politike promidžbe rodne ravnopravnosti u domeni Vrijeme	37
3.5. Domena Moć.....	39
Rezultati indeksa.....	39
Druge statistički podaci za BiH	41
Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Moć.....	42
3.6. Domena Zdravlje	44
Rezultati indeksa.....	44
Drugi statistički podaci za BiH.....	46
Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domenu Zdravlje	46
4. Zaključak.....	48
Bibliografija.....	50
Aneks Metapodaci – Izvori i godine informacija po domenama, poddomenama i pokazateljima	55

Skraćenice i akronimi

ARS BiH	Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
BD	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
BHAS	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama
COVID-19	Bolest uzrokovana koronavirusom 2019
EK	Europska komisija
EIG	Europski institut za rodnu ravnopravnost
EQLS	Europsko istraživanje o kvaliteti života
EU	Europska unija
EWCS	Europsko istraživanje o radnim uvjetima
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIGAP	Financijski instrument za provedbu Gender akcijskog plana
GAP	Gender akcijski plan
GC FBiH	Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine
GC RS	Gender centar Republike Srpske
BDP	Bruto domaći proizvod
GEF	Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH
IKT	Informacione i komunikacijske tehnologije
MOR	Međunarodna organizacija rada
LGAP	Lokalni gender akcijski plan
MLJPI	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
MISP	Minimalni inicijalni paket usluga
RS	Republika Srpska
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SDGs	Ciljevi održivog razvoja
SILC	Istraživanje o dohotku i uvjetima života
UN	Ujedinjeni narodi
UNFPA	Populacijski fond Ujedinjenih naroda
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih naroda
UNICEF	Dječji fond Ujedinjenih naroda
UNSCR 1325	Rezolucija 1325 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda
UN Women	Agencija Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
WB	Svjetska banka

Predgovor

Poštovane čitateljke i čitatelji,

objavljivanje Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu predstavlja izraz napora Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine i Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, da se održi praksa unapređenja rodne statistike i empirijskog praćenja stanja ravnopravnosti spolova u našoj zemlji.

Spomenute dvije agencije su prethodnih godina pojačale napore u sustavnom prikupljanju i obradi podataka razvrstanih po spolu u svrhu praćenja stanja i informirane pripreme politika u različitim oblastima društvenog života. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u skladu sa nadležnostima iz Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, u kontinuitetu radi sa institucijama Bosne i Hercegovine na unapređenju rodno razvrstanih podataka, u čemu je ostvaren vidljiv pomak. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine je, u suradnji sa Europskim institutom za rodnu ravnopravnost (EIGE) iz Vilnusa, usvojila značajne vještine statističke obrade rodni podataka u skladu sa standardima Europske unije, koji su prije dvije godine rezultirali i prvim (parcijalnim) bosanskohercegovačkim Indeksom rodne ravnopravnosti.

Ako smo za prvi Indeks rodne ravnopravnosti konstatirali da se radi o ključnom instrumentu za sagledavanje „nultog“, početnog stanja ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u odnosu na kojeg će se moći pratiti progres, za ovaj drugi indeks se može reći da služi upravo toj svrsi i na statistički egzaktni i sveobuhvatan način identificira kretanje trendova i pruža nam povijesnu perspektivu za sagledavanje stanja ravnopravnosti spolova u više oblasti društvenog života.

Međutim, rezultati koje nam ovo izdanje bh. Indeksa rodne ravnopravnosti donosi pružaju povod za zabrinutost. Naime, nalazi pokazuju da u nekim domenama i poddomenama naša zemlja stagnira ili bilježi stanoviti nazadak. Naime, u poddomeni Učešće u radnoj snazi nazadak iznosi 1,9 indeksna boda u usporedbi s prošlim indeksom; u domeni Znanja nazadak je 0,3 boda, a u domeni Moći, koja prikazuje učešće žena u političkom i ekonomskom životu, rezultat je niži za čak 2,1 boda.

Ovakvi rezultati nas opominju da stanje u mnogim oblastima ne ide na bolje, usprkos naporima institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova i drugih institucionalnih partnera, kao i nevladinog sektora, na unapređenju ravnopravnosti u našem društvu. Primarni razlog za to je da na ravnopravnost spolova u društvu utiču kompleksni elementi šireg ekonomsko-društvenog i socio-kulturnog konteksta. Na primjer, nisko učešće žena u radnoj snazi direktna je konzekvenca uvriježene prakse da je briga za kućanske poslove, djecu i starije članove porodice primarno ženska uloga, što proizlazi iz rodni stereotipa i tradicionalno neravnomojne raspodjele poslova između žena i muškaraca.

Instrumenti poput indeksa rodne ravnopravnosti, korištenjem agregiranih statističkih podataka iz brojnih anketa i administrativnih izvora, precizno detektiraju nedostatke i ukazuju na oblasti koje bi morale biti prioritet u narednom periodu, a to su, u prvom redu, oblasti znanja, moći i rada, što su ujedno oblasti koje čine temelj za jačanje uloge žena u društvu.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i

Hercegovine će nastaviti, zajedno sa institucionalnim partnerima unaprjeđivati instrumente za praćenje stanja ravnopravnosti spolova. Zadaća aktera u javnom sektoru na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini je da, u okviru svojih nadležnosti i u partnerstvu sa privatnim i civilnim sektorom, a u skladu sa ciljevima postavljenim u Gender akcijskom planu Bosne i Hercegovine 2023 – 2027, doprinesu da naredni indeksi rodne ravnopravnosti, umjesto nazatka i stagniranja, pokazuju pozitivne rezultate!

Samra Filipović – Hadžić

direktorica Agencije za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine
Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice
Bosne i Hercegovine

Ključni nalazi

Ovaj dokument predstavlja drugo izdanje Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini. Prvi Indeks rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovini objavljen je 2022. godine i predstavljao je pionirsku inicijativu institucija Bosne i Hercegovine (BiH) da izračunaju Indeks rodne ravnopravnosti u skladu sa metodologijom koju je razvio Europski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) u suradnji sa i uz podršku Europske unije (EU). Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 izradila je Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) u suradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (ARS BiH) u prijelaznoj fazi projekta „Podrška za rodnu ravnopravnost“ koji financira Švedska a provodi UN Women u BiH.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 razvijen je u skladu sa metodologijom EIGE. Za razliku od Indeksa rodne ravnopravnosti iz 2022. godine, koji je pružio informacije za samo dvije pune domene Indeksa rodne ravnopravnosti – Znanje i Moć i parcijalno za dvije domene – Rad i Zdravlje, od ukupno šest domena predviđenih metodologijom EIGE (Znanje, Moć, Rad, Zdravlje, Vrijeme i Novac), Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 pruža informacije za tri pune domene – Znanje, Vrijeme i Moć, a parcijalno za dvije domene – Rad i Zdravlje. Zbog nedostatka relevantnih izvora podataka, prije svega anketa i podataka razvrstanih po spolu, izračun nije bio moguć za svih šest domena, tako da nije bilo moguće izračunati ukupnu vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini, što predstavlja ograničenje u smislu usporedbe rezultata indeksa za BiH u odnosu na EU, pojedine države članice EU i zemlje kandidatkinje iz regije Zapadnog Balkana. Rezultati indeksa su predstavljeni na skali od 1 (potpuna neravnopravnost) do 100 (potpuna ravnopravnost).

Domena Rad

U domeni **Rad** bilo je moguće izračunati rezultate indeksa BiH u 2023. godini samo za poddomenu Učešće, ali ne i za poddomenu Segregacija i kvaliteta rada. Dakle, puni indeks za domenu Rada nije mogao biti izračunat u 2023. godini. U poddomeni Učešće, BiH ima 60,9 bodova, što je za 1,9 bodova niže u odnosu na rezultat za BiH iz 2022. godine (62,8). Rezultat indeksa za BiH u 2023. godini u ovoj poddomeni je za 21,4 bodova niži od prosjeka EU u 2023. godini (82,3).

Domena Novac

Rezultat indeksa za BiH nije mogao biti izračunat u 2023. godini za domeni **Novac** zbog nedostatka relevantnih izvora podataka i podataka razvrstanih po spolu.

Domena Znanje

Rezultat indeksa za BiH u 2023. godini u domeni **Znanje** je 58,4, što je za 0,3 boda niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine (58,7). Rezultat indeksa za BiH u 2023. godini je za 5,2 boda niži od prosjeka EU za 2023. godinu (63,6). U poddomeni Obrazovno dostignuće i učešće, BiH ima 54,0 boda – 0,9 bodova niže u odnosu na izvješće za 2022. godinu (54,9). Rezultat indeksa za BiH u 2023. godini u ovoj poddomeni je za 20,6 bodova niži od prosjeka EU

za 2023. godinu (74,6). U poddomeni Segregacija, BiH ima rezultat indeksa u 2023. godini od 63,2 (0,3 boda više nego u izvješću iz 2022. godine – 62,9), što je za 9,0 bodova više od prosjeka EU za 2023. godinu (54,2).

Domena Vrijeme

Rezultat indeksa za domeni **Vrijeme** prvi put je izračunat za BiH u izvješću za 2023. godinu jer relevantni podaci nisu bili dostupni u vrijeme izrade Indeksa rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu 2022. U domeni Vrijeme, BiH ima 46,9 bodova. U poddomeni Briga i njega, BiH ima 67,4 bodova u 2023. godini. U poddomeni Društvene aktivnosti, rezultat indeksa za BiH je 32,6 bodova. Nije moguće usporediti ovaj rezultat sa rezultatom EU zbog razlika u metodologijama istraživanja.

Domena Moć

Rezultat indeksa za BiH u 2023. godini u domeni **Moć** je 49,1, što je za 2,1 boda niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine i 10 bodova niže u odnosu na rezultat EU-27 za 2023. godinu (59,1). U poddomeni Politička moć, BiH ima rezultat 42,9 (porast za 2,1 boda u odnosu na 2022. godinu – 40,8), što se uspoređuje sa prosjekom EU za 2023. godinu - 61,4. U poddomeni Ekonomska moć, BiH ima 51,8 bodova (12,3 boda niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 64,1), što je blizu prosjeka EU za 2023. godinu (54,7). U poddomeni Društvena moć, BiH ima rezultat indeksa 53,1 (povećanje za 1,8 bodova u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 51,2), što se uspoređuje sa prosječnim bodom za EU 61,5 u 2023. godini.

Domena Zdravlje

U domeni **Zdravlje**, rezultat indeksa za BiH u 2023. godini mogao je biti izračunat za poddomene Status i Pristup, ali ne i za poddomenu Ponašanje, zbog čega nije bilo moguće izračunati puni indeks za domenu Zdravlje. U 2023. godini BiH ostvaruje 92,9 bodova u poddomeni Status (3,1 boda više u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 89,8) i 98,5 u poddomeni Pristup (0,8 bodova niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 97,7). Ovo se uspoređuje sa prosječnim rezultatima za EU iz 2023. godine od 91,7 odnosno 97,3 bodova za poddomene Status i Pristup.

Metapodaci u Aneksu daju pregled izvora i godina podataka koji su korišteni za izračunavanje indeksa. Rezultati indeksa su izračunati u 2023. godini. Podaci korišteni za izračunavanje indeksa uglavnom se odnose na godine 2020., 2021. i 2022. Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 sugerira moguće izvore podataka za izračunavanje preostalih rezultata radi buduće izrade punog Indeksa rodne ravnopravnosti.

1. Uvod

Ravnopravnost žena i muškaraca je temeljna vrijednost Europske unije (EU) koja je zagarantirana sporazumima EU i Poveljom EU o temeljnim pravima. Rodna ravnopravnost je neophodna za ekonomski rast i društveni razvoj svake zemlje. Ustav Bosne i Hercegovine garantira ravnopravnost spolova i uživanje prava i sloboda koja se osiguravaju svim osobama bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući i spol.¹ Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH² propisuje ravnopravnost spolova u svim sferama života, uključujući obrazovanje, zaposlenje, rad i pristup resursima, socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj zaštiti, te kulturu, sport, javni život i medije.

EU ima ključnu ulogu u osiguranju garancija da su principi rodne ravnopravnosti integrirani u politike država članica EU i da zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje nastoje da ispune iste principe i standarde. U cilju mjerenja stupnja rodne ravnopravnosti na razini EU, kao i na razini pojedinih država članica, Europski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) preuzeo je zadatak da izradi kompleksan kombinirani pokazatelj, koji prikazuje višedimenzionalnu realnost rodne ravnopravnosti koja je posebno prilagođena političkom okviru EU.

Indeks rodne ravnopravnosti je, stoga, razvijen sa sljedećim ciljevima:

- ▶ osigurati sintetizirano mjerenje rodne ravnopravnosti koje je lako razumjeti i komunicirati,
- ▶ osigurati prilagođen kompleksni pokazatelj za mjerenje rodne ravnopravnosti u EU i njenim državama članicama,
- ▶ osigurati alat kreatorima politika u procjeni razine ostvarene rodne ravnopravnosti i potrebe za daljnim mjerama,
- ▶ osigurati relevantnu usporedbu između različitih prioritarnih domena rodne ravnopravnosti i
- ▶ mjeriti i uspoređivati napredak koji se vremenom ostvaruje u oblasti rodne ravnopravnosti.

Pored država članica EU, zemlje u procesu pristupanja usvojile su pristup EIGE kako bi mjerile svoj napredak u oblasti rodne ravnopravnosti po različitim prioritarnim domenama i unaprijedile svoje politike u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u pojedinačnim oblastima: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje. Zemlje Zapadnog Balkana – Srbija,³ Crna Gora,⁴ Sjeverna Makedonija⁵ i Albanija⁶ izradile su i objavile jedan ili više izvješća o Indeksu rodne ravnopravnosti. Ova izvješća su poslužili kao modeli za izradu prvog Indeksa rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu 2022. godine.⁷ Pored toga,

1 Članak II/4. Ustava BiH. Dostupno na: <https://bit.ly/3c7PPbu>.

2 Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 16/03, 102/09 i 32/10).

3 Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2016, Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2018. i Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2021.

4 Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru – 2019, Indeks rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2023. godina.

5 Indeks rodne ravnopravnosti za Sjevernu Makedoniju 2019. i Indeks rodne ravnopravnosti za Sjevernu Makedoniju 2022.

6 Indeks rodne ravnopravnosti za Republiku Albaniju 2020.

7 Karađinović, N. (2022).

BiH je imala koristi od razmjene informacija sa institucijama zemalja Zapadnog Balkana pri izradi svog Indeksa rodne ravnopravnosti. Ove napore podržao je EIGE u okviru projekta financiranog iz IPA sredstava EU „Povećan kapacitet zemalja kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja za EU za mjerenje i praćenje utjecaja politika rodne ravnopravnosti (2018-2021)” te kroz projekt „Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH” (GEF), koji je financirala Europska unija, a provodio UN Women. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (ARS BiH) donijele su odluku o objavljivanju novog Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023, uz podršku u okviru prijelazne faze projekta „Podrška za rodnu ravnopravnost” koji financira Vlada Švedske. Usporedbe Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 nisu se mogla napraviti sa drugim zemljama Zapadnog Balkana radi neusporedivih referentnih godina korištenih za izračunavanje rezultata indeksa u svim zemljama regije. Stoga se usporedbe vrše samo sa rezultatima indeksa EU, kada je provjerena kompatibilnost referentnih godina i izvora podataka.

Metodologija EIGE predviđa izračunavanje rezultata Indeksa rodne ravnopravnosti za šest domena: Znanje, Moć, Rad, Zdravlje, Vrijeme i Novac, pri čemu svaka domena ima svoje poddomene. Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 predstavlja informacije za tri pune domene – dodaje se domena Vrijeme na prethodno potpuno izračunate domene Znanje i Moć, te dvije parcijalne domene indeksa – Rad i Zdravlje, od ukupno šest domena predviđenih metodologijom EIGE. Podaci korišteni za izračunavanje rezultata indeksa po domenama i poddomenama se uglavnom odnose na 2020., 2021. i 2022. godinu. S obzirom na to da izračun nije bio moguć za svih šest domena, nije moguće predstaviti sveukupni rezultat indeksa rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu (BiH).

1.1. Konceptualni okvir

Indeks rodne ravnopravnosti je zbirni pokazatelj koji je razvio EIGE, a kojim se omogućava mjerenje kompleksnog koncepta rodne ravnopravnosti. Ukorijenjen je u rodnu perspektivu koja odražava najvažnije oblasti politike EU i konceptualno je oblikovan tako da se temelji na stanovištu da rodna ravnopravnost doprinosi transformaciji društava. Stoga, vrijednosti indeksa prvenstveno odražavaju rodni jaz, a ne specifičan status žena i muškaraca pojedinačno.

Indeks prati razinu dostignuća i rodnu ravnopravnost u šest ključnih domena politika rodne ravnopravnosti: Rad, Novac, Znanje, Vrijeme, Moć, Zdravlje, a uključuje i dvije dodatne domene: Intersektorska neravnopravnost i Nasilje nad ženama. Prvih šest domena čine srž indeksa. Dvije dodatne domene dopunjuju indeks, ali nisu njegov sastavni dio budući da se primjenjuju samo na dio stanovništva – nasilje nad ženama se odnosi samo na žensku populaciju, dok se u slučaju intersektorske neravnopravnosti mjeri rodni jaz, ali unutar specifičnih društvenih skupina. Svaka domena se sastoji od nekoliko poddomena koje predstavljaju ključne aspekte u datim oblastima (Dijagram 1).

Dijagram 1 Konceptualni okvir – domena i poddomena Indeksa rodne ravnopravnosti

Indeks rodne ravnopravnosti se od 2013. godine redovno mjeri na razini EU i na razini država članica, a rezultati indeksa na razini EU pokazuju spor, ali kontinuiran rast u gotovo svim domenama (izuzetak je domena Vrijeme). Sveukupni indeks rodne ravnopravnosti je porastao sa 63,1 - koliki je bio 2013. godine, na 70,2 u 2023. godini. EU je najbliža ostvarenju rodne ravnopravnosti u domeni Zdravlja (88,5 bodova), posebno u poddomeni Pristup zdravstvenim uslugama (97,3 boda). Druga po redu prema bodovima u EU je domena Novac (82,6 bodova), a najbolje ostvarenje je u njejoj poddomeni koja se odnosi na ravnopravnost

žena i muškaraca u pogledu ekonomske situacije (87,9 bodova). Rodne neravnopravnosti se najviše ističu u domeni Moć (59,1 bod), posebno u poddomeni Ekonomska moć (54,7 bodova). Drugi najniži rezultat EU ostvaruje u domeni Znanje (63,6 bodova), gdje ima prostora za unaprjeđenje, posebno u poddomeni Segregacija (54,2 bodova).⁸ U grafikonu koja slijedi dat je pregled Indeksa rodne ravnopravnosti EU iz 2023. godine, po pojedinačnim domenama.

⁸ European Institute for Gender Equality [Europski institut za rodnu ravnopravnost] 2023.

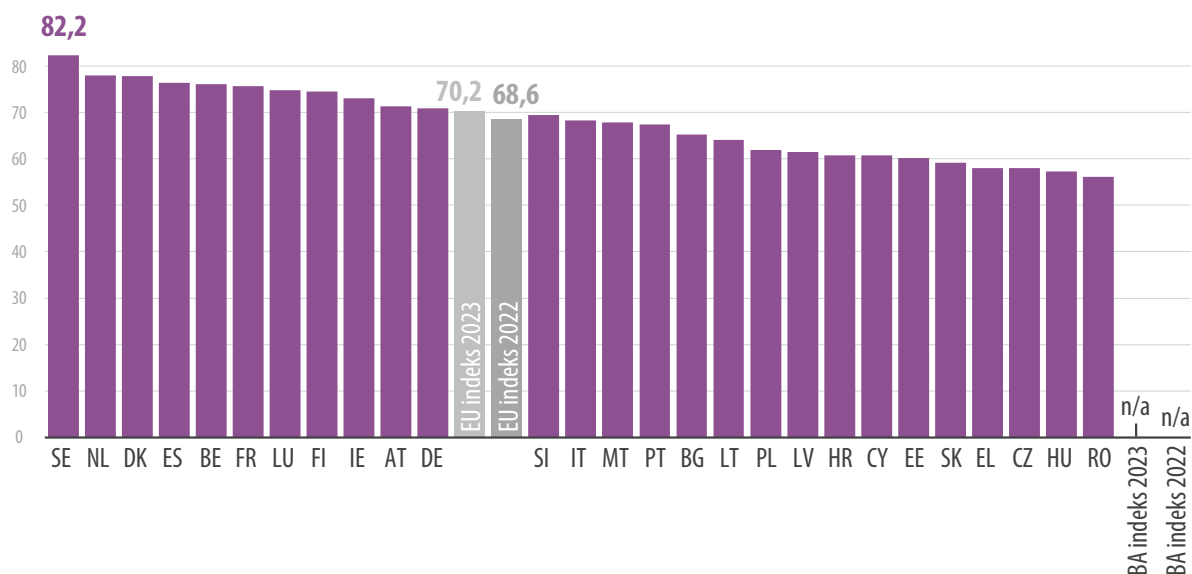
Grafikon 1 Indeks rodne ravnopravnosti EU 2023 (podaci uglavnom iz 2021. i 2022. godine)

Praćenje stupnja rodne ravnopravnosti na temelju Indeksa rodne ravnopravnosti omogućuje da se uoče promjene u ključnim aspektima koje obuhvaćaju domene i poddomene Indeksa, čime se pruža uvid u rezultate različitih politika ili posljedice nedostatka politika i mjera u određenim oblastima rodne ravnopravnosti. Usporedni uvidi

koje Indeks pruža u odnosu na EU omogućavaju zemljama kandidatkinjama da prate napredak u kontekstu pristupanja EU. Ovi usporedni uvidi su korisni s obzirom na to da ukazuju na oblasti u kojima je potreban odlučniji napredak da bi se dostigli standardi država članica EU.

Grafikon 2 Indeks rodne ravnopravnosti za EU-27

(2023, podaci uglavnom iz 2021. i 2022. godine; 2022, podaci uglavnom iz 2020. godine)

1.2. Metodološki okvir

Indeks rodne ravnopravnosti je razvijen kombiniranjem pokazatelja za dimenzije rodne ravnopravnosti u jedinstvenu sumarnu mjeru. Kao takav, Indeks rodne ravnopravnosti predstavlja alat koji sintezom ovu kompleksnost pretvara u mjeru koja je laka za korištenje i koja se lako interpretira. Indeks rodne ravnopravnosti mjeri rodnu ravnopravnost na skali od 1 (potpuna neravnopravnost) do 100 (potpuna ravnopravnost) u šest ključnih domena: Rad, Novac, Znanje, Vrijeme, Moć i Zdravlje. Svaka domena je dalje podijeljena na poddomene. Ove poddomene obuhvaćaju ključna pitanja u okviru odgovarajućih tematskih oblasti u skladu sa konceptualnim okvirom. Detaljniji okvir mjerenja po domenama i poddomenama predstavljen je i objašnjen u poglavljima posvećenim svakoj domeni. EIGE primjenjuje stroge kriterije za kvalitetu podataka – dostupnost, učestalost, usporedivost (vremenska i među državama).

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 izračunat je od strane Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BHAS) u 2023. godini. Podaci koji su korišteni za izračunavanje rezultata indeksa su iz 2020., 2021. i 2022. godine, zavisno od pokazatelja. Tabela sa metapodacima – definicija pokazatelja, izvor i godina na koje se odnose podaci prikazana je u Aneksu ovog dokumenta. Izvješće za Bosnu i Hercegovinu iz 2023. godine izrađen je u suradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (ARS BiH), prema metodologiji koju je razvio EIGE. Ova inicijativa je podržana u prijelaznoj fazi projekta "Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH", koji financira Švedska i provodi UN Women.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 uključuje rezultate za tri pune domene - Znanje, Moć i Vrijeme, pružajući podatke i izračune za odgovarajuće poddomene Postignuće i Učešće za domenu Znanja, sva tri poddomene - Politička moć, Ekonomska moć i Društvena moć za domenu Moć, i poddomene Briga i njega i Društvene aktivnosti za domenu Vrijeme. Indeks također uključuje parcijalne rezultate za dvije domene - Rad i Zdravlje i njihove pojedinačne poddomene - poddomene Status i Pristup, isključujući poddomenu Ponašanje za domenu Zdravlje, te poddomenu Učešće, a isključujući poddomenu Segregacija i Kvaliteta rada za domenu Rad.

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 ne uključuje informacije za domenu Novac ili njene pojedinačne poddomene zbog nedostatka relevantnih anketa, drugih izvora podataka i rodno raščlanjenih podataka. Iz ovog razloga nije moguće izračunati ukupni Indeks rodne ravnopravnosti za BiH i napraviti usporedbu sa prosjekom EU i pojedinačnim državama članicama i zemljama kandidatkinjama. Potpuna usporedba sa prosjekom EU i državama članicama moguća su samo u domenama Znanje i Moć. Usporedba u domenama Rad i Zdravlje moguća samo na razini poddomena za koje su bili dostupni podaci i izračuni. Usporedbe u domeni Vrijeme za rezultatima EU i država članica nisu moguća zbog razlika u metodologijama istraživanja.

Podaci Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 uspoređeni su sa Indeksom rodne ravnopravnosti EU iz 2023. godine s obzirom da su podaci za BiH uglavnom iz 2020., 2021. i 2022. godine, a podaci za EU uglavnom iz 2021. i 2022. godine, tako da su usporedivi.

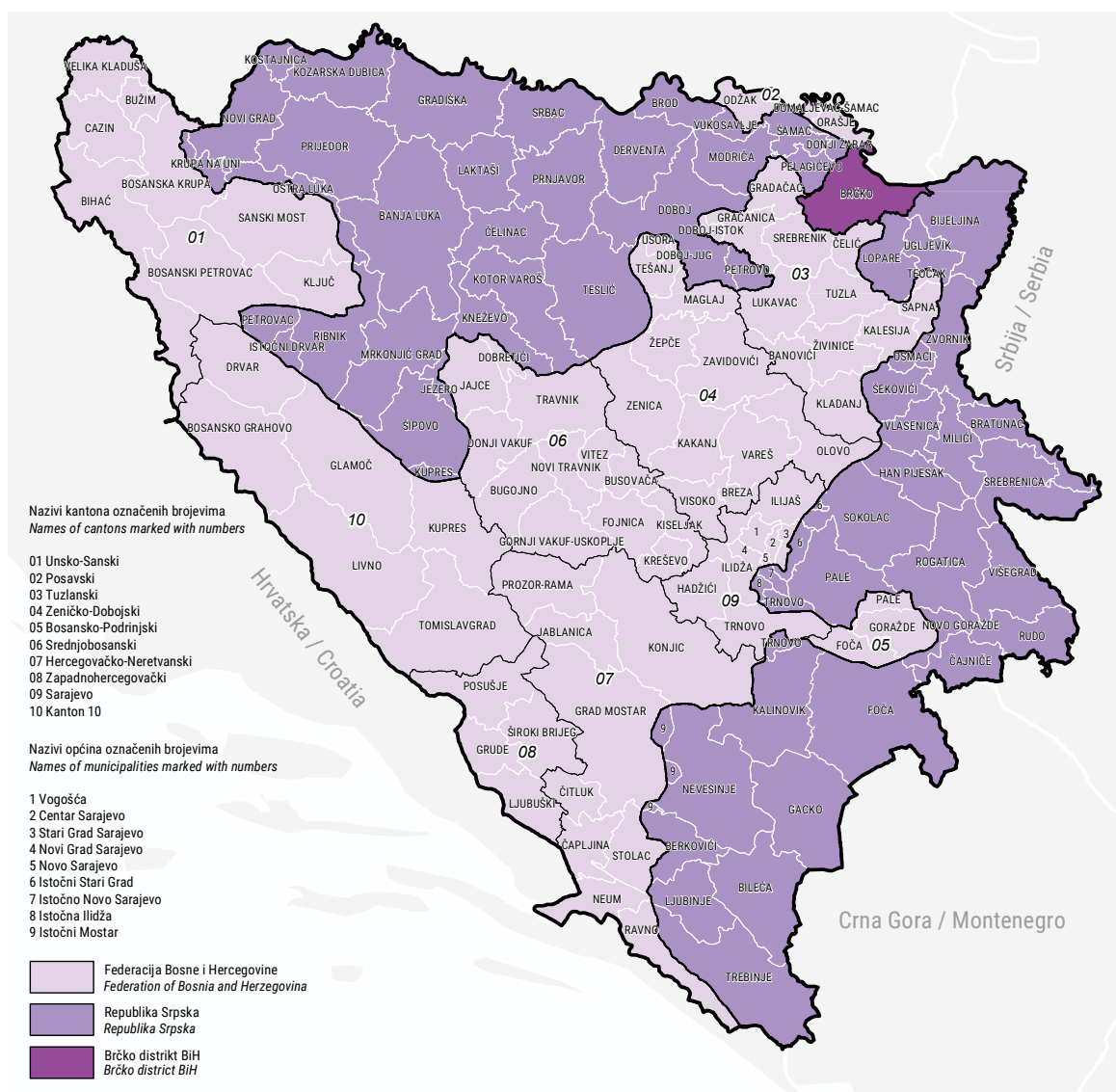
2. Kontekst – Bosna i Hercegovina

2.1. Politička organizacija i društveno-ekonomski kontekst

Bosna i Hercegovina (BiH) je decentralizirana i etnički miješana država koja se sastoji od dva entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS), te Brčko distrikta (BD) Bosne i Hercegovine. FBiH se sastoji od 10 županija i 79 gradova/općina. RS je potpuno centralizirana, sa 66 gradova/općina. Izvršna vlast na državnoj razini ima

ovlaštenja koja su ograničena na obranu, vanjsku politiku, monetarnu politiku, carinu, migracije i vanjskotrgovinsku politiku. Većina ostalih izvršnih ovlaštenja pripada entitetskoj razini i dalje su podijeljena, u slučaju FBiH, između entitetske i županijske razine vlasti.

Slika 1. Administrativna karta Bosne i Hercegovine

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između BiH i EU potpisan je 16. lipnja 2008. godine i na snazi je od 2015. godine. BiH je 2016. godine podnijela zahtjev za članstvo u EU. Prema Izvješću EK za Bosnu i Hercegovinu iz 2023. godine: „Bosna i Hercegovina je između rane faze i određene razine pripremljenosti u sposobnosti za preuzimanje obveze koje podrazumijevaju članstvo u EU. Potrebno je napraviti značajnije korake ka usklađivanju s *acquis-em* EU i provoditi neophodno zakonodavstvo.”⁹ BiH je zvanično dobila status kandidata od strane Europskog vijeća 15. prosinca 2022. godine.

Prema Mišljenju EK iz 2019. godine, „U periodu od 2015. do 2018. godine, Bosna i Hercegovina je radila na ambicioznoj „reformskoj agendi“, usmjerenoj ka povratu ekonomskog rasta i prilika za zapošljavanje. Iako još uvijek postoje značajni izazovi, poduzetim reformama se doprinijelo poboljšanju ekonomskih pokazatelja i makroekonomske situacije, uključujući izbalansirane javne financije i stabilan ekonomski rast.”¹⁰ Ipak, 2021. godine EK primjećuje da je BiH ostvarila ograničen napredak i da se još uvijek nalazi u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije.¹¹ Nakon ubrzanja na 7,5 posto u 2021. godini, realni rast BDP-a usporio je na 4,1 posto 2022. godine,¹² odražavajući pogoršanje međunarodnog okruženja i ubrzane inflacije.¹³

Prema Popisu stanovništva iz 2013. godine, ukupan broj stanovnika BiH je 3.531.159, od kojih su 1.798.889 žene (50,9%), a 1.732.270 (49,1%) muškarci. Prema Popisu iz 2013. godine, broj stanovnika u FBiH je 2.210.220, u RS 1.228.423 i u BDBiH 83.516.¹⁴ Prema Rezultatima o popisu stanovništva u RS, broj stanovnika RS je 1.170.342 (571.812 muškaraca – 48,85% i 598.812 – 51,15 žena).¹⁵ Prema podacima Popisa stanovništva BiH iz 2013. godine, najveća stopa maskuliniteta zabilježena je u starosnoj

skupini od 0 do 19 godina, gdje na 100 žena dolazi oko 106 muškaraca. Stopa maskuliniteta opada u starijim starosnim skupinama, pa tako pada na 57 muškaraca na 100 žena u starosnoj skupini 80+.¹⁶

Bosna i Hercegovina bilježi negativan prirodni priraštaj od 2009. godine. U 2020. godini prirodno kretanje stanovništva je bilo na stopi -5,0, 2021. godine -6,7, a 2022. godine -4,3.¹⁷ Prema podacima Svjetske banke iz 2022. godine, godišnji rast stanovništva je po stopi od -1,2.¹⁸ Prema Rodnom profilu BiH 2021,¹⁹ ključni društveno-demografski pokazatelji su općenito zabrinjavajući, čak i prije krize uzrokovane pandemijom COVID-19, posebno kada je riječ o statusu žena i mladih. Stanovništvo BiH stari i demografski se smanjuje. Smanjenje broja stanovnika je uzrokovano stalnom i rastućom stopom emigracije. Od 2014. godine podaci pokazuju da postoji promjena koja se odnosi na odliv čitavih (i mlađih) obitelji, koje odlaze kako bi svoju budućnost gradile u drugim zemljama.²⁰

U 2022. godini u BiH stopa nezaposlenosti iznosila je 15,4%,²¹ a u 2021. godini 17,4%.²² U FBiH žene su činile 59,13% nezaposlenih na kraju 2022. godine,²³ dok je ovaj postotak u RS u istom periodu iznosio 53,38%.²⁴ Prema posljednjoj Anketi o potrošnji domaćinstava koja je sadržavala podatke o siromaštvu (podaci za 2015. godinu), u BiH 170.619 domaćinstava živi u siromaštvu, od čega 104.666 u FBiH, 62.501 u RS, a preostalih 3.452 u BDBiH. Ukupno 16,9% stanovništva živi ispod granice siromaštva za zemlju.²⁵ Ova stopa u RS iznosi 16,4%, dok je u FBiH 17,1%, a u BDBiH 17,6%. Opća stopa siromaštva se progresivno smanjila od 2007. godine, kada je iznosila 18,2%. Nezaposlenost je značajna,

9 Europska komisija (2023), str. 7.

10 Europska komisija (2019), str. 4.

11 Europska komisija (2021).

12 Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2022&locations=BA&start=2022>.

13 Europska komisija (2023).

14 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2016).

15 Zavod za statistiku Republike Srpske (2017).

16 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022).

17 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023g). Cifre predstavljaju stope na 1.000 stanovnika.

18 Dostupno na <https://data.worldbank.org/country/BA>.

19 UN Women (2021).

20 UNDP (2020).

21 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023a).

22 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022a).

23 Zavod za statistiku FBiH (2023).

24 Zavod za statistiku Republike Srpske (2023).

25 Agencija za statistiku BiH (2018). Najnovija Anкета o potrošnji domaćinstava 2022. (dostupna na <https://shorturl.at/ruyz7>) ne sadrži podatke o siromaštvu.

ali ne i jedina determinanta rizika od siromaštva i isključenosti. Stopa siromaštva je daleko veća u domaćinstvima u kojima je glava domaćinstva starija od 65 godina, nema obrazovanje, je nezaposlena ili nije sposobna za rad.²⁶ BiH se ne suočava sa izazovom pothranjenosti stanovništva.²⁷

Gotovo sve stambene jedinice u zemlji imaju priključak na električnu energiju i vodosnabdijevanje.²⁸ Samo 2,8% domaćinstava u BiH je nastanjeno u iznajmljenim stambenim objektima.²⁹ Postoji velika potreba poboljšanja opće transportne infrastrukture u zemlji.³⁰ Što se tiče pristupa informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji (IKT), istraživanja iz 2022. godine pokazuju da 61,3% domaćinstava ima pristup računalu, a 75,9% domaćinstava ima pristup internetu.³¹

Prema posljednjim Nacionalnim zdravstvenim računima, u 2021. godini ukupni rashodi za zdravstvo u BiH iznosili su 3.740.360.697 KM, od čega su 69% bili javni, a 31% privatni rashodi. U 2021. godini udio potrošnje za zdravstvo u BDP-u BiH iznosio je 9,6%. U istoj godini, 59,6% ukupne potrošnje za zdravstvo u BiH potrošeno je na usluge liječenja i rehabilitacije, a 27,8% sredstava potrošeno je na lijekove i medicinske proizvode. Samo 2% od ukupnog zdravstvenog fonda u 2021. godini potrošeno je na prevenciju i podizanje svijesti, imunizaciju, na rano otkrivanje bolesti, praćenje statusa zdravlja stanovništva, epidemiološko praćenje i kontrolu rizika od bolesti, te na programe odgovora na katastrofe.³²

26 Ibid.

27 BiH Voluntary National Review Report [Dobrovoljno izvješće Bosne i Hercegovine] (2019).

28 Ibid.

29 Ibid.

30 Ibid.

31 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023f).

32 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023d).

2.2. Politike rodne ravnopravnosti i institucionalni okvir

Ustav BiH integrira ključne međunarodne standarde u svezi sa ljudskim pravima i ravnopravnošću spolova, prvenstveno Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) iz 1979. godine, koja se direktno primjenjuje u BiH. Nadalje, BiH je potpisnica i drugih međunarodnih pravnih akata i dokumenata, uključujući, između ostalih međunarodnih ugovora i sporazuma, Pekinšku deklaraciju sa Platformom za djelovanje iz 1995. godine, Rezoluciju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 „Žene, mir i sigurnost“ (UNSCR 1325) iz 2000. godine, Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala iz 2000. godine, kao i ukupno 83 konvencije Međunarodne organizacije rada (MOR) i jedan protokol, od kojih je na snazi njih 65.³³ BiH je među prvim zemljama u Europi koje su ratificirale Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji iz 2013. godine.

Ustav BiH u članku II/4 propisuje: „Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članku ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.“³⁴

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH usvojen je 2003. godine i izmijenjen 2009. godine, dok je prečišćeni tekst Zakona objavljen 2010. godine.³⁵ Ovaj zakon se konkretno odnosi na rodnu ravnopravnost u obrazovanju, zaposlenju, radu i pristupu resursima, socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj zaštiti, kulturi i sportu, javnom životu i medijima. Ovaj zakon utvrđuje regulatorni okvir za uloge i funkcioniranje gender institucionalnih mehanizama

33 Pregled ratifikacija dostupan na <https://bit.ly/3AJvH9Y>.

34 Ustav BiH. Dostupno na <https://bit.ly/3c7PPbu>.

35 Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj: 16/03, 102/09 i 32/10).

u provođenju zakona i nadzoru nad provođenjem zakona. Zakon o ravnopravnosti spolova propisuje da ravnopravna zastupljenost muškaraca i žena postoji u slučaju kada postotak manje zastupljenog spola iznosi najmanje 40%, i ovo pravilo se primjenjuje na sva tijela u javnom sektoru u BiH, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica sa javnim ovlaštenjima i pravna lica u većinskom vlasništvu države, entiteta, kantona, gradova i općina. Također se primjenjuje na imenovanja u delegacije i međunarodne organizacije ili tijela.

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH definira rodno zasnovanu diskriminaciju i zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola i seksualne orijentacije u svim oblastima života. U tom kontekstu, različite vrste rodno zasnovanog nasilja smatraju se oblikom diskriminacije i kršenjem ljudskih prava. Ovo je dalje regulirano i Zakonom o zabrani diskriminacije,³⁶ koji definira direktnu i indirektnu diskriminaciju na svim osnovama, uključujući na osnovu roda i seksualne orijentacije, rodnog identiteta i seksualnih karakteristika, kao i ono što ne predstavlja diskriminaciju. Ovim zakonom uređuje se i sustav zaštite od diskriminacije u svim oblastima života, uključujući rad i zapošljavanje, socijalnu i zdravstvenu zaštitu, pravosuđe i administraciju, stambena pitanja, javno informiranje, obrazovanje, sport, kulturu, nauku i ekonomiju. Nadalje, ovaj zakon zabranjuje seksualno uznemiravanje i svaki drugi oblik uznemiravanja, mobing, segregaciju i poticanje na diskriminaciju. Odbor za CEDAW pozdravio je amandman na Zakon o zabrani diskriminacije kojim su starost, invaliditet i seksualna orijentacija, rodni identitet i spolne karakteristike dodati kao zabranjene osnove za diskriminaciju, te kojim je revidirana definicija seksualnog uznemiravanja.³⁷

Gender akcijski plan BiH (GAP BiH) je ključni srednjoročni dokument javne politike, koji usvaja Vijeće ministara BiH u skladu sa Zakonom o

ravnopravnosti spolova. Prema ovom zakonu, Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH zadužena je da u suradnji sa entitetskim gender centrima inicira i koordinira izradu GAP-a, te prati njegovo provođenje i koordinira aktivnosti sa svim relevantnim organima u procesu provedbe. Cilj Gender akcijskog plana BiH je da pruži smjernice ministarstvima i drugim institucijama u uključivanju principa rodne ravnopravnosti u njihov rad u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Od institucija u BiH na svim razinama vlasti se očekuje da usvoje operativne planove u skladu sa GAP BiH. GAP BiH je izrađen i proveden u period od 2006. do 2011. godine, zatim od 2013. do 2017. godine te od 2018. do 2022. godine. Posljednji GAP BiH usvojen je 2023. godine za period 2023.-2027. godine.³⁸

Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je u suradnji sa drugim institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova i drugim partnerima izradila i provela Okvirnu strategiju za implementaciju Konvencije Vijeća Europe o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2015. – 2018.) kao i, od 2010. godine, četiri uzastopna Akcijska plana za implementaciju UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“. ARS BiH MLJPI BiH je koordinirala i izradu Akcijskog plana za ravnopravnost LGBTQI osoba u BiH, koji je usvojen 2022. godine.³⁹ Gender centri RS i FBiH koordiniraju specifične sektorske strategije i akcijske planove na razini entiteta koji se odnose na nasilje u obitelji, unapređenje položaja žena u ruralnim područjima i uvođenje rodno odgovornog proračuna.⁴⁰ Nadalje, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, više jedinica lokalne samouprave usvojio je lokalne gender akcijske planove (LGAP) kojima se operacionaliziraju visoko postavljeni prioriteti GAP-a na lokalnoj razini.⁴¹

³⁸ Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

³⁹ Dostupno na <https://arsbih.gov.ba/usvojen-akcioni-plan-za-unapredjenje-prava-lgbt-osoba-u-bih/>.

⁴⁰ UN Women (2021a).

⁴¹ Ibid.

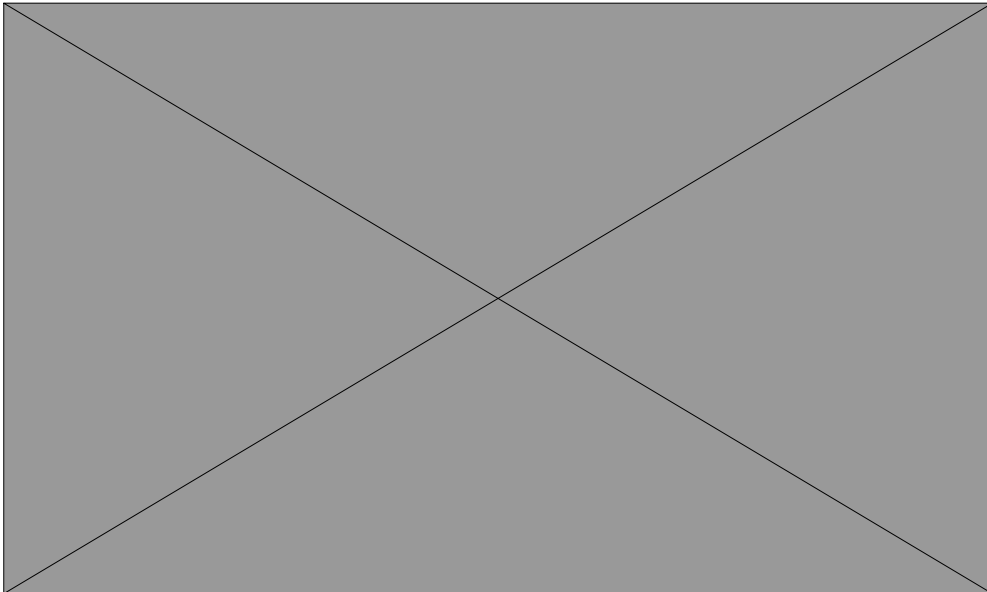
³⁶ Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“, broj: 59/09 i 66/16).

³⁷ CEDAW Komitet (2019).

Institucionalni okvir za ravnopravnost spolova u BiH čine Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centar FBiH i Gender centar RS kao ključni gender institucionalni mehanizmi u izvršnoj vlasti. Njihovi mandati su slični, ali u velikoj mjeri zavise od podjele nadležnosti između državne i entitetske razine. ARS BiH/MLJPI BiH vrši funkcije koje se odnose na ravnopravnost spolova u pitanjima za koja je nadležan državna razina, kao što su izbori i političke stranke, obrana i sigurnost, izvješćivanje međunarodnim tijelima i slično, te koordinira izradu i implementaciju GAP-a BiH i Financijskog instrumenta za implementaciju

GAP-a BiH (FIGAP). Gender centri se fokusiraju na uključivanje rodno odgovornih politika u oblastima koje su u nadležnosti entiteta - obrazovanje, rad, poljoprivreda, unutarjni poslovi, zaštita od nasilja u obitelji, između ostalog, u suradnji sa nižim razinama vlasti. U zakonodavnoj vlasti najvažniji institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova su Povjerenstvo za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH, povjerenstva/odbori za ravnopravnost spolova/jednake prilike u entitetskim parlamentima i Skupštini BDBiH, kao i povjerenstva/odbori za ravnopravnost spolova u županijskim i općinskim vijećima/skupštinama općina.

Dijagram 2 Gender institucionalni mehanizmi u BiH

U skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, sve vladine politike i propisi trebaju biti dostavljeni institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost na pregled i povratne informacije u pogledu integriranja rodne perspektive. Iz tog razloga, ARS BiH/MLJPI BiH i gender centri kontinuirano daju mišljenja na prijedloge zakonskih i drugih akata, te daju preporuke za usklađivanje propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i drugim pravnim standardima rodne ravnopravnosti.

BiH je inicirala regionalnu suradnju u oblasti ravnopravnosti spolova potpisivanjem Deklaracije o suradnji institucionalnih mehanizama za gender pitanja Zapadnog Balkana (Sarajevska deklaracija), koja je 2005. godine potpisana od strane predstavnika BiH, Hrvatske, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i Srbije, dok se druge zainteresirane zemlje iz regije također mogu pridružiti.⁴² U Deklaraciji se ističe Program za žene, mir i sigurnost, ekonomsko osnaživanje žena i sprovođenje Istanbulske konvencije. Prema EIGE, regionalni koordinacioni odbor predstavlja ugledan mehanizam koji okuplja relevantne predstavnike i pokazuje potencijal za buduće djelovanje.⁴³

Nedostatak lako dostupnih rodno raščlanjenih podataka u pojedinim oblastima, kao i nedostatak rodne analize u kreiranju i provođenju politika, predstavlja ozbiljnu prepreku praćenju implementacije i efekata politika rodne ravnopravnosti. Dostupni su određeni zvanični statistički podaci koji su rodno raščlanjeni, posebno u oblastima demografije, zapošljavanja, socijalnih usluga i obrazovanja, s obzirom na to da statističke institucije u BiH redovno prikupljaju i objavljuju ovakve podatke. Međutim, podaci koji se odnose na Rome, na osobe sa invaliditetom i druge marginalizirane i teško dostupne skupine u kontekstu ravnopravnosti spolova uglavnom nisu dostupni. ARS BiH/MLJPI BiH je izdala preporuke institucijama za prikupljanje rodno osjetljivih podataka.⁴⁴

42 EIGE, Regional Network of Gender Institutional Mechanisms - a window of opportunity [EIGE, Regionalna mreža rodnih institucionalnih mehanizama – prozor mogućnosti]. Dostupno na: <https://bit.ly/3AMirBt>.

43 Ibid.

44 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2019).

3. Indeks rodne ravnopravnosti – Bosna i Hercegovina

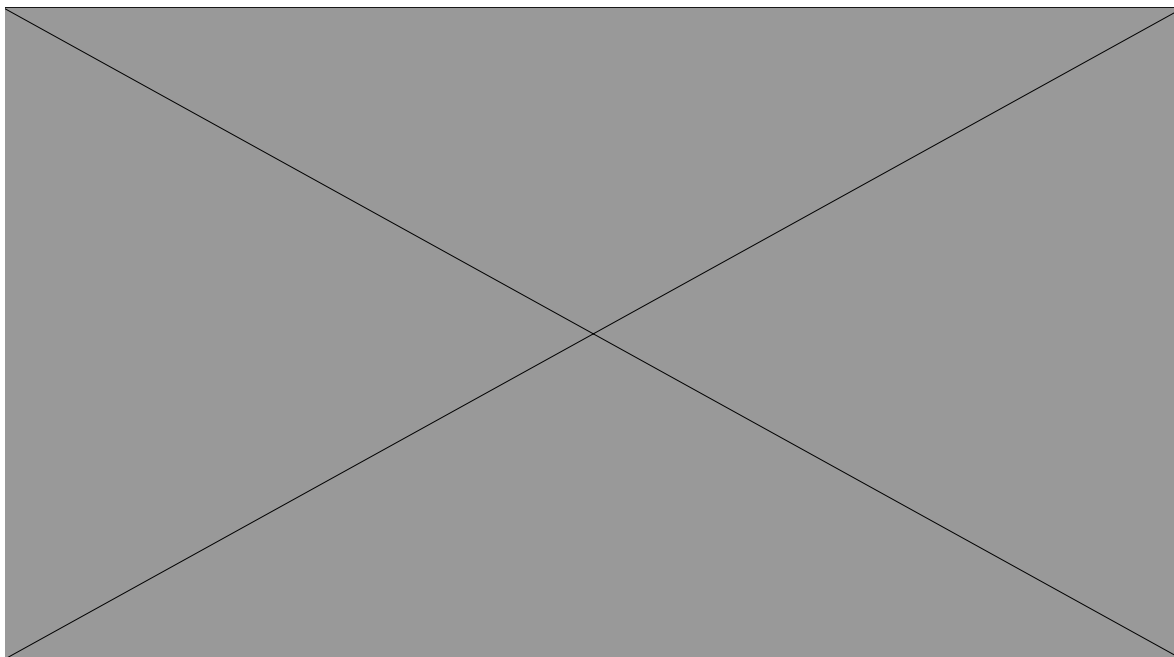
Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, uz podršku projekta „Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH“ – prijelazna faza, financirana od strane Švedske, a koji provodi UN Women, odlučila je izraditi drugi Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini u skladu sa metodologijom ELGE i uzimajući u obzir dostupne podatke u BiH. Ovi napori su za rezultat imali izračun potpunih rezultata za domene Znanje, Moć

i Vrijeme, te parcijalnih rezultata za domene Rad (poddomena Učešće) i Zdravlje (poddomena Status i Pristup).

Puni rezultati indeksa nisu mogli biti izračunati za domene Posao i Zdravlje, dok u domeni Novac, rezultati indeksa nisu izračunati uopće. Zbog toga, sveukupni Indeks rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu još uvijek nije moguće izračunati, a usporedbe sa prosjekom EU-27 i državama članicama EU su samo djelomično moguća.

3.1. Domena Rad

Dijagram 3 Domena Rad Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

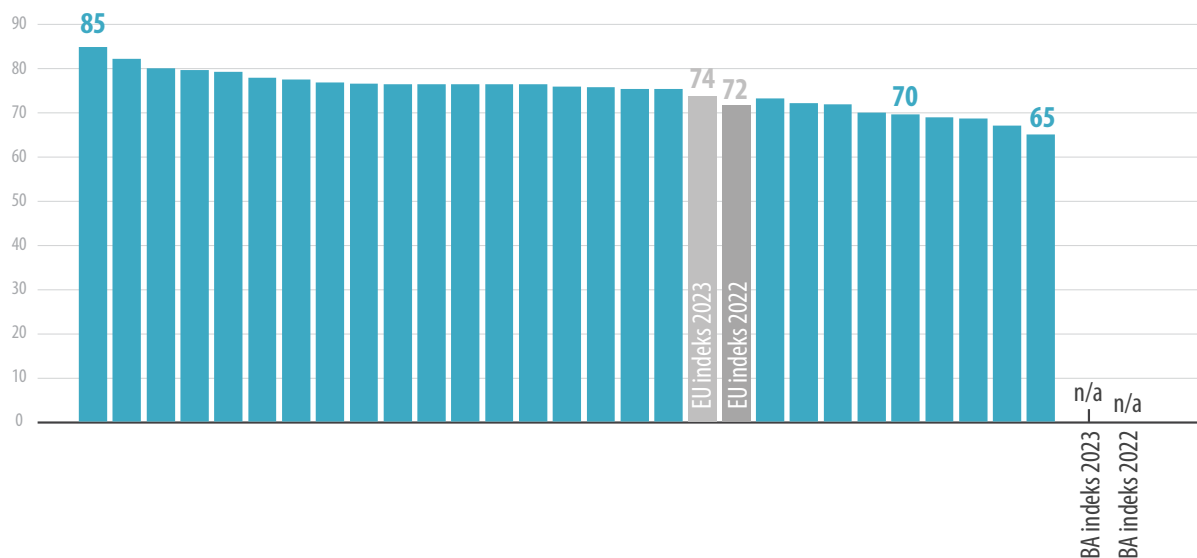
Rezultati indeksa

U domeni Rad, Indeks rodne ravnopravnosti mjeri razinu pristupa i žena i muškaraca tržištu rada, te da li rade ravnopravno na kvalitetnim poslovima i pod kvalitetnim radnim uvjetima. Domena Rad obuhvaća dvije poddomene: Učešće i Segregacija i kvaliteta rada. Učešće se odnosi na razinu zaposlenja i rodne razlike u zapošljavanju žena i muškaraca, ukazujući na njihove šanse za pristup poslu ili zaposlenju. Ova poddomena kombinira dva pokazatelja: stopu zaposlenosti u ekvivalentu punog radnog vremena za stanovništvo starosne dobi 15 i više godina i trajanje radnog vijeka za stanovništvo starosne dobi od 15 i više godina. Segregacija i kvaliteta rada su elementi druge

poddomene.

Segregacija se odnosi na horizontalnu i vertikalnu distribuciju zaposlenih žena i muškaraca po različitim sektorima, zanimanjima i pozicijama odlučivanja. Koncentracija žena ili muškaraca u određenim sektorima ekonomije ili profesijama ukazuje na horizontalnu rodnu segregaciju, dok zastupljenost na rukovodnim pozicijama ukazuje na vertikalnu segregaciju. Sektorska segregacija se mjeri učešćem žena i muškaraca u sektorima obrazovanja, zdravstva i socijalnog rada. Kvaliteta rada se mjeri na osnovu fleksibilnog radnog vremena i perspektiva u karijeri.

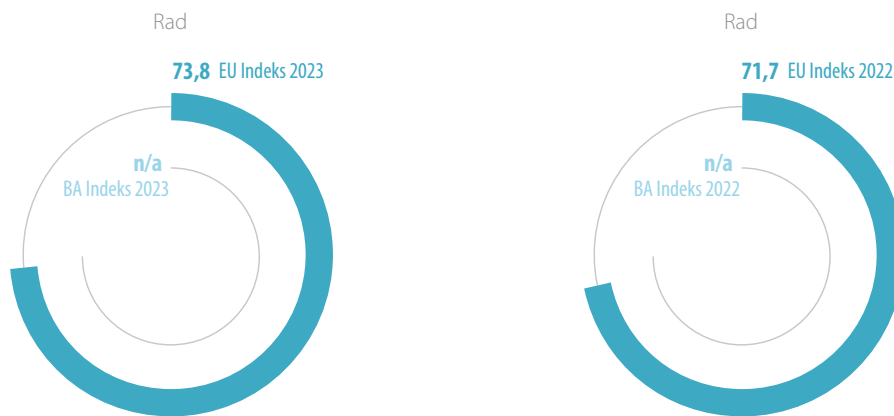
Grafikon 3 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Rad za EU-27
(2023, podaci iz 2022., 2021. i 2015. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2015. godine)

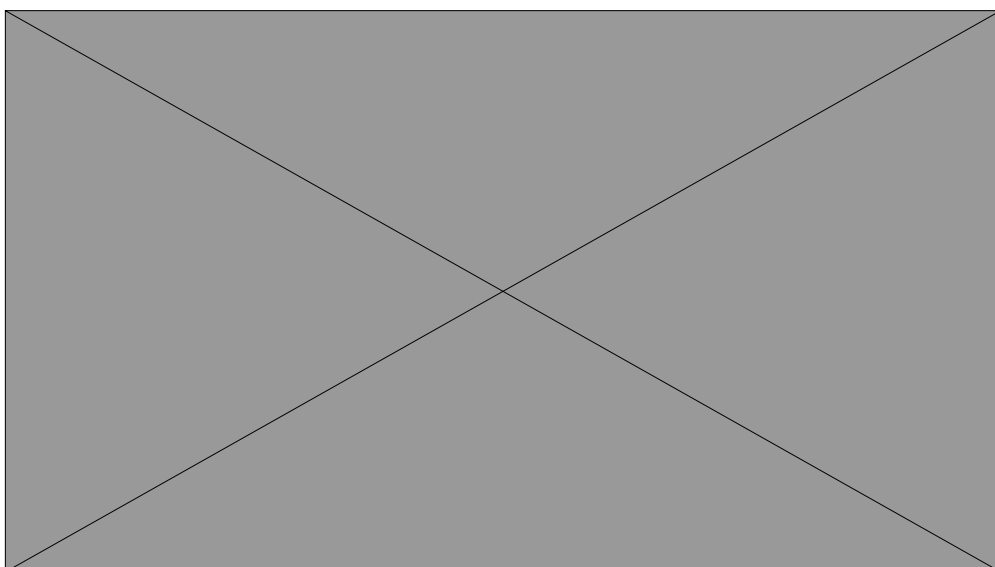
Za BiH je izračunat samo rezultat za poddomenu Učešće. U poddomeni Učešće, BiH ima 60,9 bodova, što je za 1,9 bodova niže u odnosu na ocjenu iz izvješća za 2022. godinu (62,8). Ocjena BiH je 21,4 boda niža od EU-27 (2023) (82,3). Ocjena BiH za

2023. godinu je 32,4 boda niža od najuspješnije Švedske (93,3) i 8,0 bodova niža od najslabije Italije (68,9).

Grafikon 4 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Rad za EU-27 (2023, podaci iz 2021. i 2015. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2015. godine)

Grafikon 5 Indeks rodne ravnopravnosti u poddomeni Učešće za Bosnu i Hercegovinu (2023, podaci iz 2021. godine; 2022, podaci iz 2020. godine) i poddomeni Segregacija i kvaliteta rada za EU-27 (2023, podaci iz 2021. i 2015. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2015. godine)

Drugi statistički podaci za BiH

Postoje značajne razlike u aktivnosti i zaposlenju između žena i muškaraca u BiH. Stopa aktivnosti žena je 36,1% za razliku od stope za muškarce koja iznosi 59,6%. Žene čine 36,8% zaposlenih osoba, a 50% nezaposlenih osoba na razini BiH, prema Anketi o radnoj snazi iz 2022. godine.⁴⁵ Stopa zaposlenosti žena niža je za 23,2 procentna boda od stope zaposlenosti muškaraca. Nadalje, stopa nezaposlenosti žena iznosi 19,8%, što je više za 7,2 postotna boda od stope za muškarce. Najveću stopu nezaposlenosti, 42,1%, imaju žene u starosnoj skupini od 15 do 24 godine, što je za 10,9 postotnih bodova više od stope nezaposlenosti muškaraca iste dobi.⁴⁶ Prema MOR, udio neformalnog zaposlenja u ukupnoj zaposlenosti procjenjuje se na 30,5% (30,9% za muškarce i 29,8% za žene).⁴⁷

Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Rad

Zakonodavstvo koje se odnosi na rodnu ravnopravnost, zabranu diskriminacije i radno zakonodavstvo sadrže odredbe o rodnoj ravnopravnosti i zabrani rodno zasnovane diskriminacije, uključujući diskriminaciju na osnovu spola, seksualne orijentacije, bračnog statusa, trudnoće, starosne dobi i invaliditeta, i po drugim osnovama, pri zaposlenju, u radnim odnosima, obrazovanju, stručnom usavršavanju i profesionalnim kvalifikacijama, te članstvu u profesionalnim udrugama. Zakonodavstvo zabranjuje izravnu i neizravnu diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, rodno zasnovano nasilje i mobing te propisuje sudsku zaštitu. Međutim, žene su još uvijek u znatno manjoj mjeri zastupljene na tržištu rada. Prema Rodnom profilu BiH 2021, niža stopa zaposlenosti i aktivnosti žena direktna je posljedica preuzimanja

uloge žena kao osoba koje primarno vode brigu o djeci i starijim osobama, što proizlazi iz duboko ukorijenjenih društvenih stereotipa i nejednake raspodjele obiteljskih obveza između žena i muškaraca.⁴⁸ Također, ovaj dokument napominje da postoje pojedinačne aktivne mjere za zapošljavanje i ekonomsko osnaživanje žena širom BiH, ali efekt aktivnih mjera nije na sustavan način evidentiran niti se pažljivo prati njihov utjecaj. Nadalje, pitanje nezaposlenosti žena ne rješava se na dosljedan način kroz ekonomske politike.

Prema GAP-u BiH, oblast rada, zapošljavanja i pristupa resursima izuzetno je složena u pogledu ravnopravnosti spolova jer uzima u obzir pitanja tržišne ekonomije i ekonomije brige, formalne i neformalne sfere u gospodarstva i te višedimenzionalne aspekte pristupa različitim ekonomskim i društvenim resursima koji proizlaze iz rada kao svakodnevne društvene aktivnosti. Jednake mogućnosti na tržištu rada i u gospodarskom životu, ekonomska neovisnost i mogućnost donošenja odluka u okviru gospodarskih struktura od vitalnog su značaja za postizanje rodne ravnopravnosti.⁴⁹ GAP BiH stoga predviđa niz mjera za poticanje zapošljavanja žena, uključujući, ali ne ograničavajući se na provođenje rodne analize relevantnih politika i programa u pogledu tržišta rada, zapošljavanja i pristupa ekonomskim resursima, kako bi se identificirali nedostaci, prednosti, stvarne potrebe i mogućnosti koje se odnose na rodnu ravnopravnost, na osnovu redovnog prikupljanja, analize i objavljivanja rodno razvrstanih podataka. GAP BiH također predviđa razvoj i implementaciju programa za eliminaciju rodne diskriminacije u radu, zapošljavanju i pristupu ekonomskim resursima, uključujući programe obuke za žene u cilju izgradnje njihovih kapaciteta za traženje, odabir i dobivanje adekvatnih poslova, uključujući prekvalifikaciju, samozapošljavanje i poduzetništvo.

⁴⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023a).

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ ILO, Overview of informal economy BiH [Međunarodna organizacija rada (MOR). Pregled neformalne ekonomije BiH], dostupno na: <https://bit.ly/3yC7jUK>.

⁴⁸ UN Women (2021).

⁴⁹ Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

Istraživanje Agencije za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine o utjecaju rodno zasnovane podjele obiteljskih obveza i obveza u domaćinstvu pokazalo je da u 93,8% partnerstava sve rutinske obveze u kućanstvu obavljaju žene, dok se više ravnoteže vidi u slučaju brige za djecu i povremenih obveza u kućanstvu.⁵⁰ GAP BiH prepoznaje potrebu za unapređenjem mjera da bi se uskladio profesionalni i privatni život, uključujući zaštitu materinstva i očinstva, reguliranje plaćenog porodiljnog/roditeljskog odsustva, kao i posebne mjere za pomoć zaposlenicima u usklađivanju svojih profesionalnih i obiteljskih obveza.

Strategija zapošljavanja u FBiH 2023-2030⁵¹ prepoznaje žene kao značajan dio neaktivnog stanovništva i predviđa niz aktivnih mjera za zapošljavanje, ali i konstatira slabu koordinaciju između aktivnih (obrazovanje odraslih, poticaji ili druge stimulacije za zapošljavanje) i pasivnih politika zapošljavanja (naknade za nezaposlene) kao i nepostojanje strategije za radnu aktivaciju žena koje su neaktivne zbog skrbi o djeci. Iz tog razloga, Strategija zapošljavanja postavlja cilj da 10% žena sa evidencije nezaposlenih u isto vrijeme prima dodatak za njegu djeteta. Akcijski plan zapošljavanja u RS za 2022. godinu⁵² izdvaja različite kategorije žena (npr. žene koje su žrtve nasilja) kao posebne ciljne skupine za aktivne mjere zapošljavanja. Omladinske politike i politike za poboljšanje položaja Roma, kao i politike socijalne inkluzije u BiH također se fokusiraju na povećanje zaposlenja iako ne navode uvijek žene kao ciljnu skupinu.

Program ekonomskih reformi Bosne i Hercegovine za period 2023.-2025. godina postavlja kao prioritet povećanje zaposlenosti, posebno mladih, žena i drugih ranjivih skupina.⁵³ Programom je predviđeno da će primjena zakonske regulative u oblasti rada,

zaštite na radu i zapošljavanja i implementacija strateških dokumenata i projekata u oblasti zapošljavanja imati pozitivan utjecaj na povećanje zaposlenosti i smanjenje visoke nezaposlenosti i neaktivnosti, posebno mladih, žena i dugotrajno nezaposlenih, kao i onih najugroženijih na tržištu rada, promovirajući kvalitetno zapošljavanje, s ciljem postizanja jednakih prilika u pristupu tržištu rada i ravnopravnijih uvjeta rada, uključujući i žene u ruralnim područjima, te žene koje su žrtve obiteljskog nasilja i torture. Program ekonomskih reformi daje prioritet jačanju aktivnih mjera zapošljavanja žena i podršci poduzetništvu sa očekivanim utjecajem na rodnu ravnopravnost.

Dvije specifične javne politike usmjerene na žensko poduzetništvo u BiH su: Akcijski plan za razvitak poduzetništva žena u Federaciji Bosne i Hercegovine (2018-2020)⁵⁴ i Strategija za razvitak poduzetništva žena Republike Srpske 2019-2023.⁵⁵ Akcijski plan FBiH daje prioritet mjerama za pružanje sustavne podrške razvoju poduzetništva žena, poboljšanje analitičke baze za nadzor i poticanje razvitka poduzetništva žena, te jačanje promidžbe i umrežavanja žena poduzetnica. Strategija RS predviđa mjere za jačanje konkurentnosti poslovnih aktivnosti koje pokreću i vode žene poduzetnice, poboljšanje pristupa i atraktivnosti poduzetništva i poslovanja za žene, te pružanje dodatne podrške posebnim oblastima poduzetništva žena.

Strategija razvoja FBiH 2021-2027.⁵⁶ identificira žene kao osobe koje su obeshrabrene u traženju posla i fokusira se na neaktivne žene (posebno one koje su nedovoljno obrazovane, žene starije od 50 godina, te one koje žive i rade u ruralnim područjima). Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske 2021-2027.⁵⁷ prepoznaje ulogu žena u ruralnim područjima i ruralnoj ekonomiji. Ističe se da su žene važan faktor i podrška ruralnom

50 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2020).

51 "Službene novine Federacije BiH", broj: 94/2023.

52 Zavod za zapošljavanje Republike Srpske (2022).

53 Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (2023).

54 Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta (2018).

55 Vlada Republike Srpske (2019).

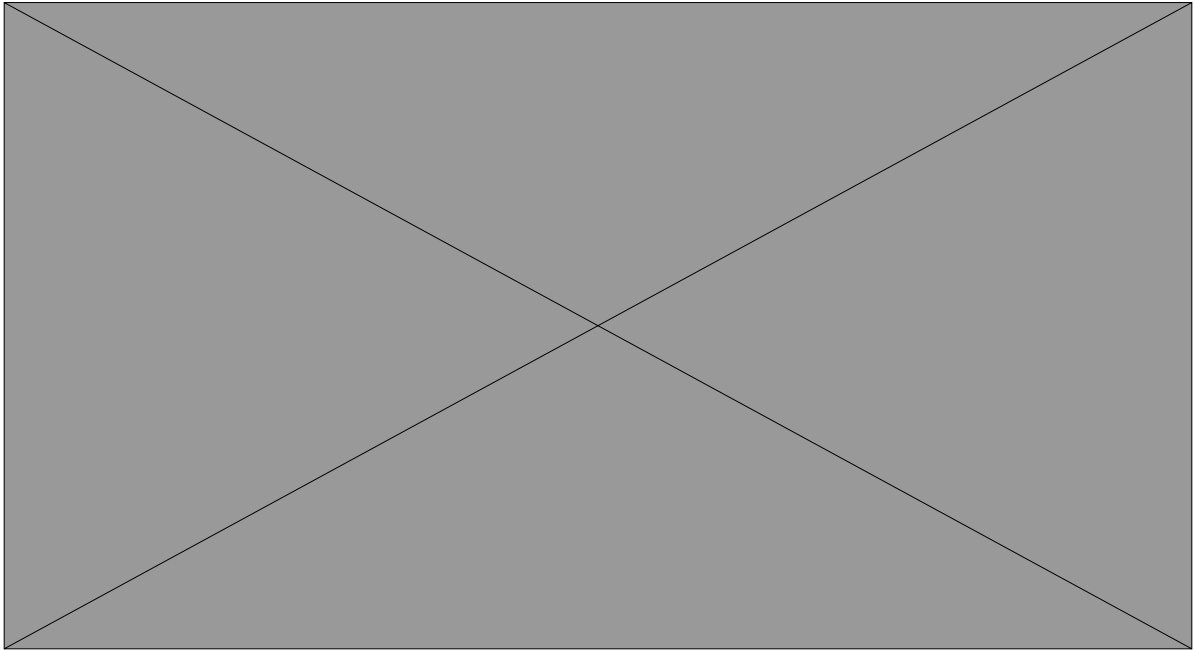
56 Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (2020).

57 Vlada Republike Srpske/Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (2021).

razvoju, te da je potrebno ukloniti prepreke u pristupu poticajima kao i prepreke u pristupu infrastrukturi. Strategija također predviđa programe podrške za zaposlenje i samozaposlenje žena u ruralnim područjima.

3.2. Domena Novac

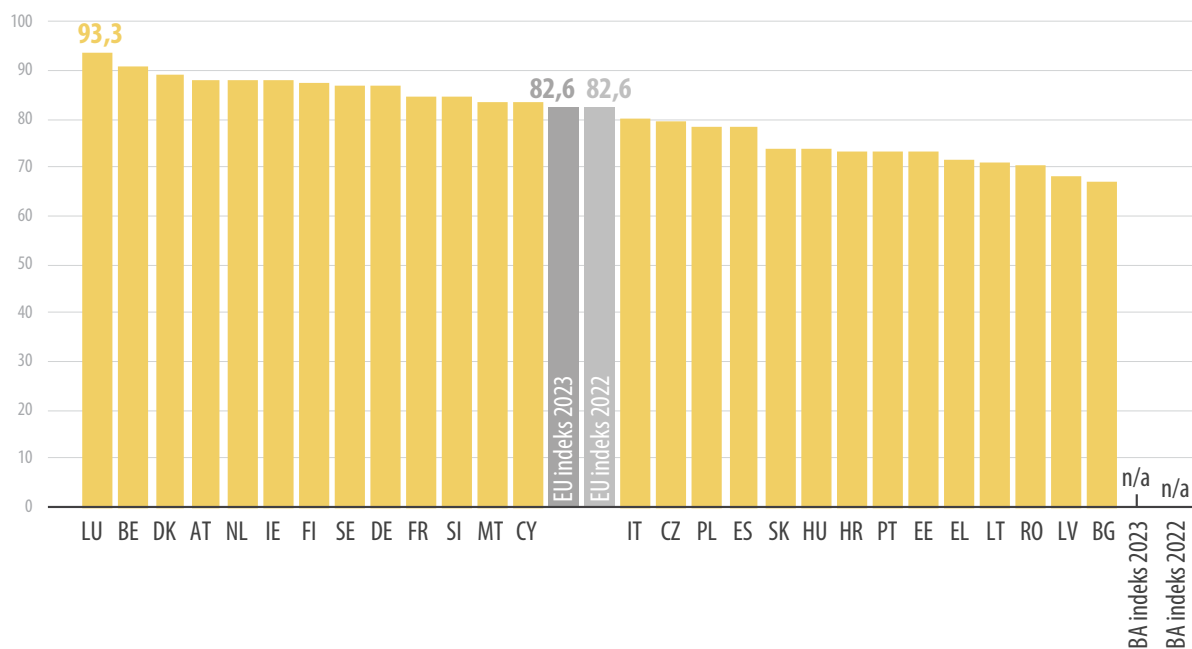
Dijagram 4 Domena Novac Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

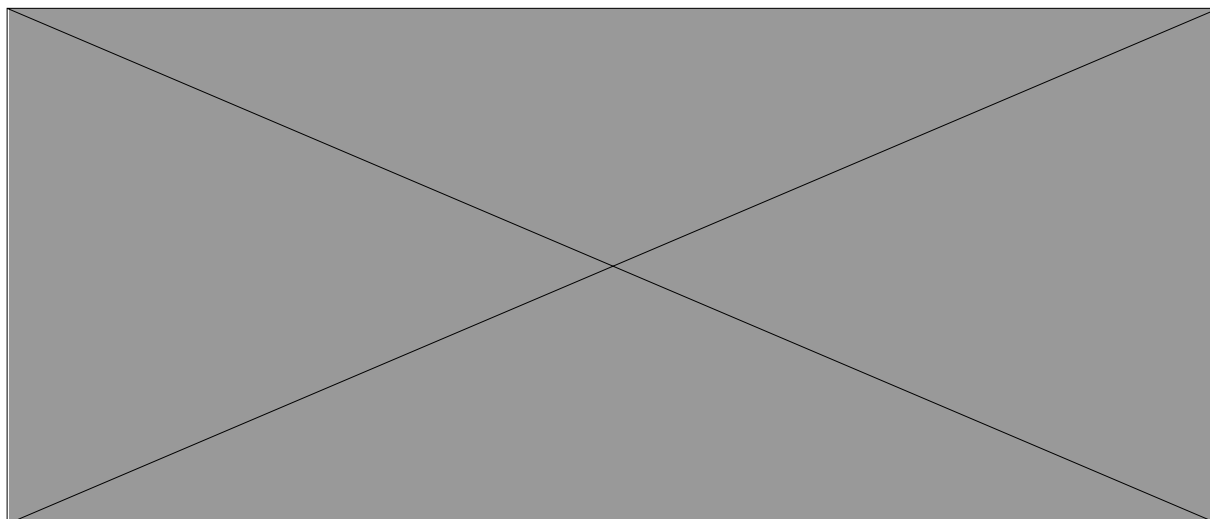
Rodne neravnopravnosti u pristupu finansijskim sredstvima i finansijskoj situaciji u kojoj žive žene i muškarci mjere se u domeni Novac. Poddomena Finansijski resursi sadrži podatke o mjesečnim zaradama žena i muškaraca koji se mjere sa dva pokazatelja. Prvi pokazatelj predstavlja prosječnu mjesečnu zaradu, a drugi pokazatelj predstavlja srednji ekvivalentni neto prihod, koji pored prosječne mjesečne zarade obuhvaća mirovine, socijalna davanja, kao i bilo koji drugi oblik prihoda. Poddomena Finansijska situacija mjeri izloženost žena i muškaraca riziku od siromaštva i nejednakost distribucije dohotka između žena i muškaraca. Pokazatelji sadržani u ovoj komponenti indeksa mjere udio stanovništva koje nije u riziku od siromaštva (čiji je prihod iznad ili na razini od 60% srednjeg dohotka u zemlji) i udio najniže i najviše zarade razvrstane po spolu.

Rezultat Indeksa EU-27 u 2023. godini za domenu Novac iznosi 82,6, dok najbolji rezultat ima Luksemburg - 93,9 a najniži Bugarska - 67,0. U poddomeni Finansijski resursi, rezultat EU-27 je 77,5, u usporedbi sa najboljim rezultatom 98,0, koji ostvaruje Luksemburg, i najnižim rezultatom 55,9, koji ostvaruje Slovačka. U poddomeni Finansijska situacija, rezultat EU-27 je 87,9 u usporedbi sa najvišim rezultatom 98,4, koji ostvaruje Slovačka, i najnižim rezultatom 77,3, koji koju ostvaruje Latvija.

Grafikon 6 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Novac za EU-27
(2023, podaci iz 2021. i 2018. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2018. godine)

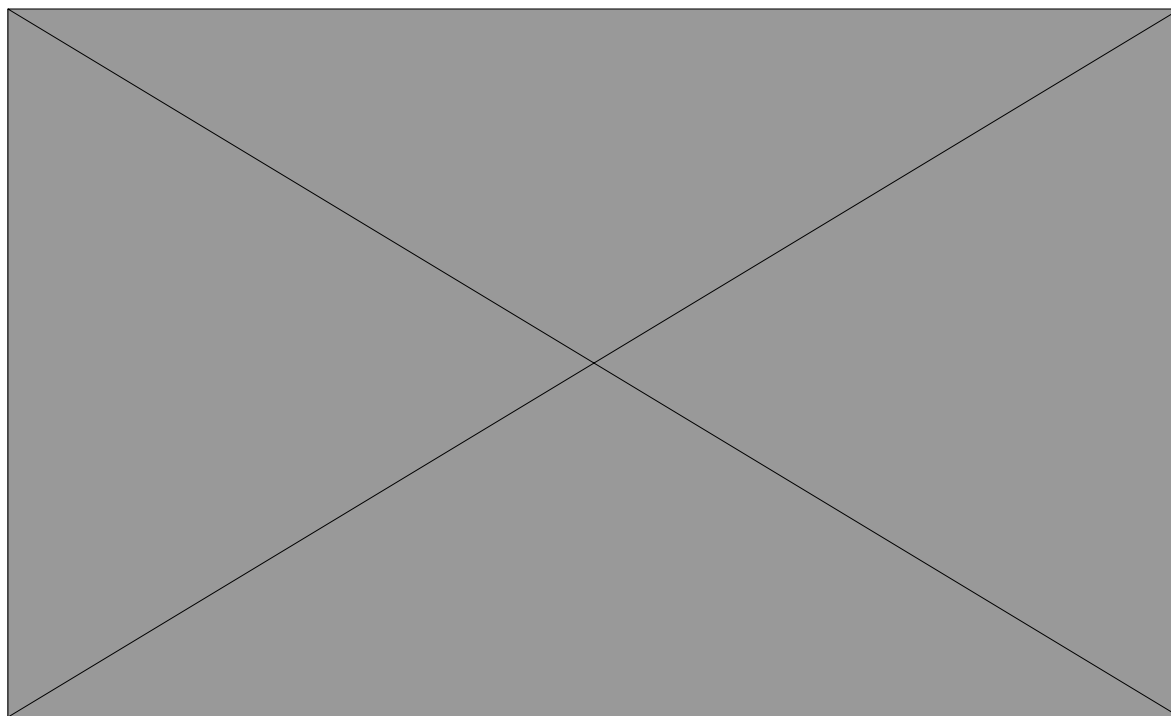

Grafikon 7 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Novac i poddomenama Financijski resursi i Financijska situacija za EU-27 (2023, podaci iz 2021. i 2018. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2018. godine)

3.3. Domena Znanje

Dijagram 5 Domena Znanje Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

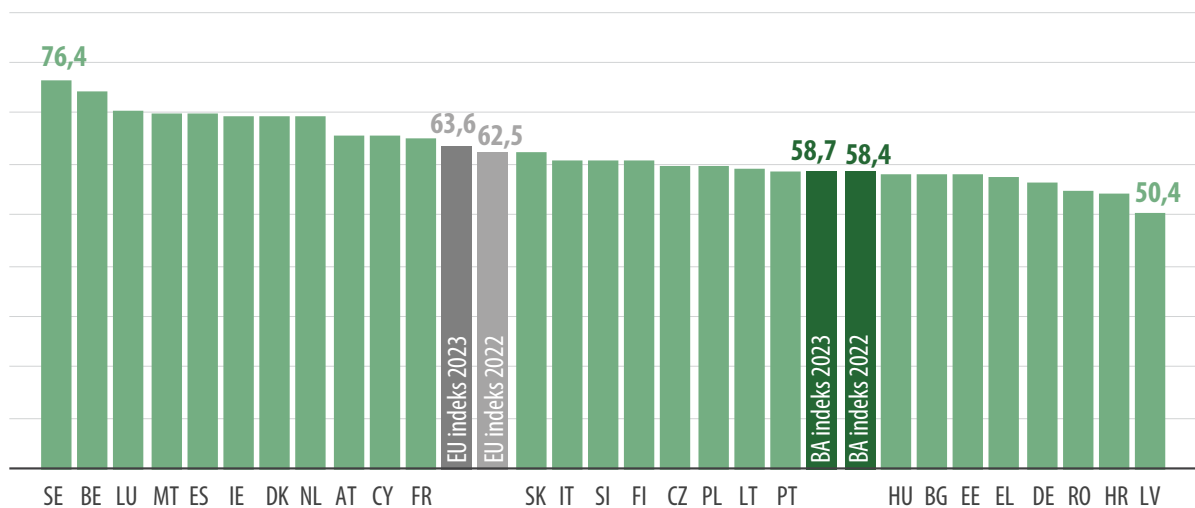
Rezultati indeksa

Domena Znanje mjeri rodnu ravnopravnost u razini obrazovanja i učešću, te segregaciji. Poddomena Razina obrazovanja i učešće pokazuje uspjeh koji žene i muškarci ostvare stječući visoko obrazovanje i angažirajući se u formalnim i neformalnim oblicima obrazovanja. Status se mjeri putem dva pokazatelja: postotak žena i muškaraca koji su stekli sveučilišnu diplomu i učešće žena i muškaraca u cjeloživotnom formalnom i neformalnom obrazovanju i stručnom usavršavanju. Druga poddomena ukazuje na Segregaciju u visokom obrazovanju, što se mjeri udjelom žena i muškaraca među onima koji studiraju u oblastima obrazovanja, zdravstva i skrbi, prirodnih nauka i umjetnosti.

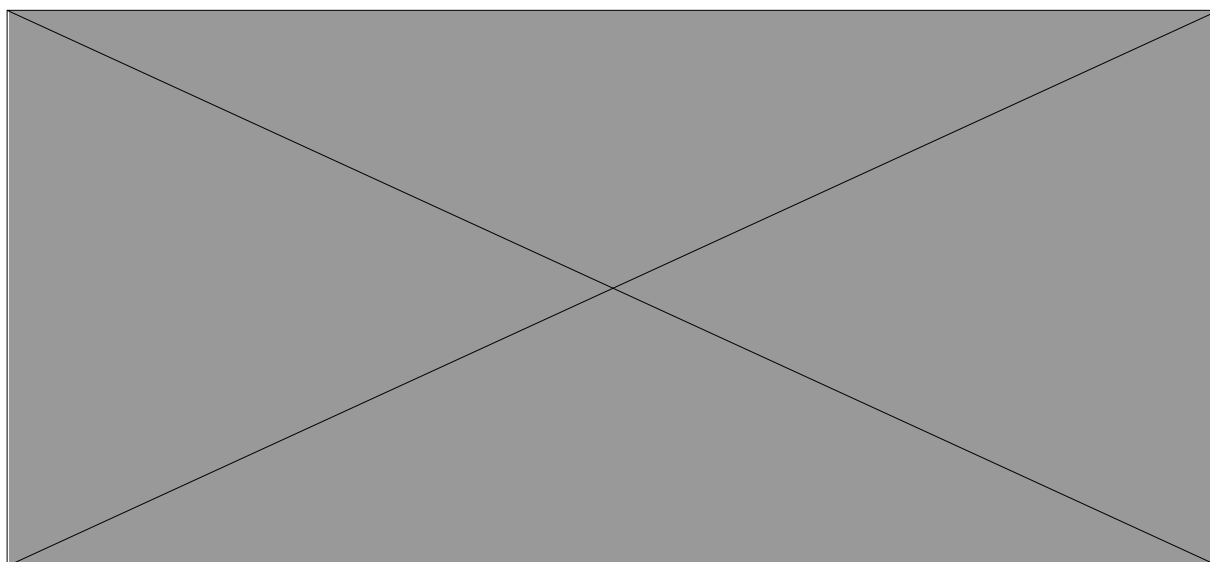
U domeni Znanje, Bosna i Hercegovina ostvaruje rezultat indeksa 58,4 u 2023. godini, što je za 0,3 boda niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine

za ovu oblast (58,7), a 5,2 boda niže od prosjeka EU (63,6) u 2023. godini, 18,0 bodova manje od najuspješnije Švedske (76,4) i 8,0 bodova više od Latvije (50,4). U poddomeni Obrazovno dostignuće i učešće, rezultat indeksa za BiH je 54,0 – 0,9 bodova niže u odnosu na izvješće za 2022. godinu (54,9). Ovo se uspoređuje sa prosječnom ocjenom EU za 2023. godinu od 74,6 (20,6 bodova niže od prosjeka EU). U ovoj poddomeni, rezultat BiH je 37,9 niži od rezultata najboljeg Luksemburga (91,9), te 3,6 bodova niži od najniže rangirane Rumunjske (57,6) u indeksu EU-27 za 2023. godinu. U poddomeni Segregacija, rezultat indeksa za BiH iznosi 63,2 (0,3 boda više nego u izvješću za 2022. godinu – 62,9), što je 9,0 bodova više od prosjeka EU za 2023. godinu (54,2), 5,2 bodova niže od Švedske (68,4) i 24,7 bodova više od rezultata koji ostvaruje Latvija (38,5).

Grafikon 8 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Znanje za EU-27
(2023, podaci iz 2021. godine; 2022, podaci iz 2020. godine)

Grafikon 9 Usporedba između Bosne i Hercegovine (2023., podaci iz 2021. godine; 2022, podaci iz 2020. godine) i EU-27 (2023, podaci iz 2021. godine; 2022, podaci iz 2020. godine) u domeni Znanje i poddomenama

Drugi statistički podaci za BiH

U BiH je postotak djevojaka među svim studentima/cama koji su upisani u visokoškolske ustanove (sve godine) u akademskoj godini 2022./2023. godini iznosio 60,13%.⁵⁸ Dok je postotak ženske populacije upisane na redovni studij iznosio 62,1%, među upisima na izvanredne studije gotovo da i nema rodne razlike. Postotak žena među osobama koja su završila fakultete i druge visokoškolske ustanove u 2022. godini iznosio je 62,14%. Žene čine 63,34% stanovništva koje je završilo fakultet 2022. godine, dok postoji rodna ravnoteža u diplomiranju na drugim visokoškolskim ustanovama.⁵⁹

Postotak žena među svim studentima/cama koji su magistrirali 2022. godine iznosio je 63%, dok je postotak žena koje su doktorirale iste godine bio 46,67%.⁶⁰ U BiH, prema podacima iz 2020. godine, žene su dominantno zastupljene u studijskim oblastima obrazovanja (80%), zdravstva i socijalne zaštite (75%) i humanističkih znanosti i umjetnosti (67%).⁶¹ U 2022. godini među istraživačima zaposlenim u istraživanju i razvitku postojala je rodna ravnoteža, jer su 49,1% istraživača bile žene. Postoji relativna rodna ravnoteža u istraživačkim i razvojnim sektorima, dok žene značajno nadmašuju muškarce u istraživanju medicinskih i zdravstvenih znanosti (82,23% istraživača su žene).⁶² Prema Rodnom profilu BiH 2021, postoji rodna razlika u korist muškaraca na rukovodnoj razini u sektoru istraživanja.⁶³

58 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023b). Rodno segregirani podaci o upisima u prvu godinu studija visokog obrazovanja nisu dostupni.

59 Ibid.

60 Ibid.

61 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022).

62 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023e).

63 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2020b), citirano u UN Women (2021).

Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Znanje

Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvitka u Bosni i Hercegovini navodi da „U ukupnoj obrazovnoj strukturi stanovništva, žene su u znatno nepovoljnijem položaju od muškaraca, što ih stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na muškarce na tržištu rada.“⁶⁴ GAP BiH obrazovanje prepoznaje kao jedan od najvažnijih elemenata u postizanju rodne ravnopravnosti, posebno u vrijeme kada postoji potreba za kontinuiranim obrazovanjem i profesionalnim usavršavanjem bez obzira na godine.⁶⁵ Zakonodavstvo u BiH i relevantni međunarodni dokumenti garantiraju pravo na obrazovanje bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući i po osnovu roda. Međutim, prema GAP BiH, usprkos generalno rodno uravnoteženom uključanju u proces obrazovanja BiH, mogućnosti napredovanja za djevojke i žene su ograničene, kao i pristup pozicijama koje zahtijevaju visoke kvalifikacije. Ovo je prvenstveno zbog postojećih stereotipa o muško-ženskim zanimanjima, kao i zbog problema usklađivanja profesionalnog i obiteljskog života.⁶⁶

GAP BiH stoga promovira mjere koje teže ka stvaranju jednakih prilika i pristupa obrazovanju za djevojčice i dječake, žene i muškarce bilo koje starosne dobi, uključujući pripadnike ugroženih kategorija, u svakom području (ruralnom/urbanom), i sa istim izgledima za budući profesionalni život. GAP BiH predviđa mjere za izradu rodno osjetljivih politika u oblasti obrazovanja i znanosti, uz provođenje međunarodnih i državnih standarda rodne ravnopravnosti u ključnim zakonima, strategijama, akcijskim planovima, programima i drugim aktima ovih oblasti.

64 Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvitka u Bosni i Hercegovini (2020), str. 56.

65 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

66 Ibid.

Prema GAP-u BiH, izrada politika trebalo bi da se zasniva na provedbi rodne analize s ciljem utvrđivanja nedostataka, prednosti, stvarnih potreba i mogućnosti sa aspekta rodne ravnopravnosti spolova. Predviđeno je da se rodna analiza i uvrštavanje rodne perspektive u oblasti obrazovanja, znanosti, kulture i sporta oslanja na redovito prikupljanje, analizu i objavljivanje podataka razvrstanih po spolu o pristupu i učešću žena i muškaraca na svim razinama u obrazovnom sustavu.

Suprotno tome, politika koja identificira Prioritete za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. – 2026.⁶⁷ rodno je neutralna i ne pravi razliku između muškaraca i žena kao posebnih ciljnih skupina. Isto se može reći i za Strategiju razvitka predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanje Republike Srpske za period 2022-2030. godine,⁶⁸ te za Strategiju razvitka FBiH 2021.-2027.⁶⁹ u dijelovima koji se odnose na strateške prioritete u oblasti obrazovanja, iako uključuju djelovanje koje se odnosi na poduzetničko obrazovanje i uopćeno cjeloživotno učenje. Akcijski plan BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021-2025. godine⁷⁰ uključuje strateške prioritete koji se odnose na veće uključivanje Roma u obrazovanje, bez naglašavanja posebnog položaja i potreba Roma i Romkinja. Isto se može reći i za šire omladinske politike u BiH,⁷¹ koje su generalno rodno neutralne.

Konkretnije u vezi sa poddomenom Postignuća Indeksa rodne ravnopravnosti, mjere GAP-a BiH uključuju redovito praćenje i procjenu pristupa oba spola postdiplomskim programima i stjecanju znanstvenih zvanja, te pristup grantovima i stipendijama, znanstveno-istraživačkim programima i projektima pod istim uvjetima. Strategija razvoja znanosti u Bosni i Hercegovini 2017-2022.⁷² sadrži strateške mjere za postizanje rodne ravnopravnosti u istraživačkom radu, propisujući da bi nadležne institucije trebale razviti politike ravnopravnosti spolova u istraživačkim institucijama, posebno u područjima u kojima su žene nedovoljno zastupljene (npr. na visokim pozicijama i u rukovodstvima istraživačkih institucija).

Nadalje, GAP BiH predviđa izradu i provođenje programa mjera i aktivnosti za ostvarivanje jednakih prava i jednakog pristupa obrazovanju i nauci, uključujući jačanje profesionalnih kapaciteta za primjenu domaćih i međunarodnih standarda u navedenim oblastima. U oblasti cjeloživotnog učenja, GAP BiH predviđa pružanje podrške programima cjeloživotnog obrazovanja za prioritetne ciljne skupine kao što su: odrasli bez završene osnovne ili srednje škole, odrasli sa završenom srednjom školom koja ne odgovara potrebama tržišta rada, osobe sa poteškoćama u razvoju, romska populacija, povratnici, starije osobe, kao i osobe koje žele napredovati u radu i zanimanju i usavršavaju poduzetničke sposobnosti.

67 Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2015).

68 Vlada Republike Srpske (2021).

69 Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (2020).

70 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2020).

71 Na primjer, Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske (2023).

72 Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2016).

Strategije za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja u BiH⁷³ i Republici Srpskoj⁷⁴ ne prave razliku između potreba žena i muškaraca i nisu rodno osviještene za svrhe postupanja prema ženama i muškarcima konkretno sukladno sa njihovim potrebama koje je utvrdila rodna analiza, iako identificiraju potrebu za unapređenjem i konsolidacijom obrazovnih politika sukladno sa potrebama tržišta rada. U tom kontekstu, Program ekonomskih reformi za Bosnu i Hercegovinu za period 2023.-2025. godine kao prioritet određuje unapređenje veze između obrazovanja i tržišta rada i jačanja pristupa obrazovanju i kvalitete obrazovanja.⁷⁵ Ovaj program predlaže mjere za konsolidaciju politika i programa za obrazovanje odraslih da bi se fokusirali na potrebe žena i njihovu uključivanje u tržište rada.

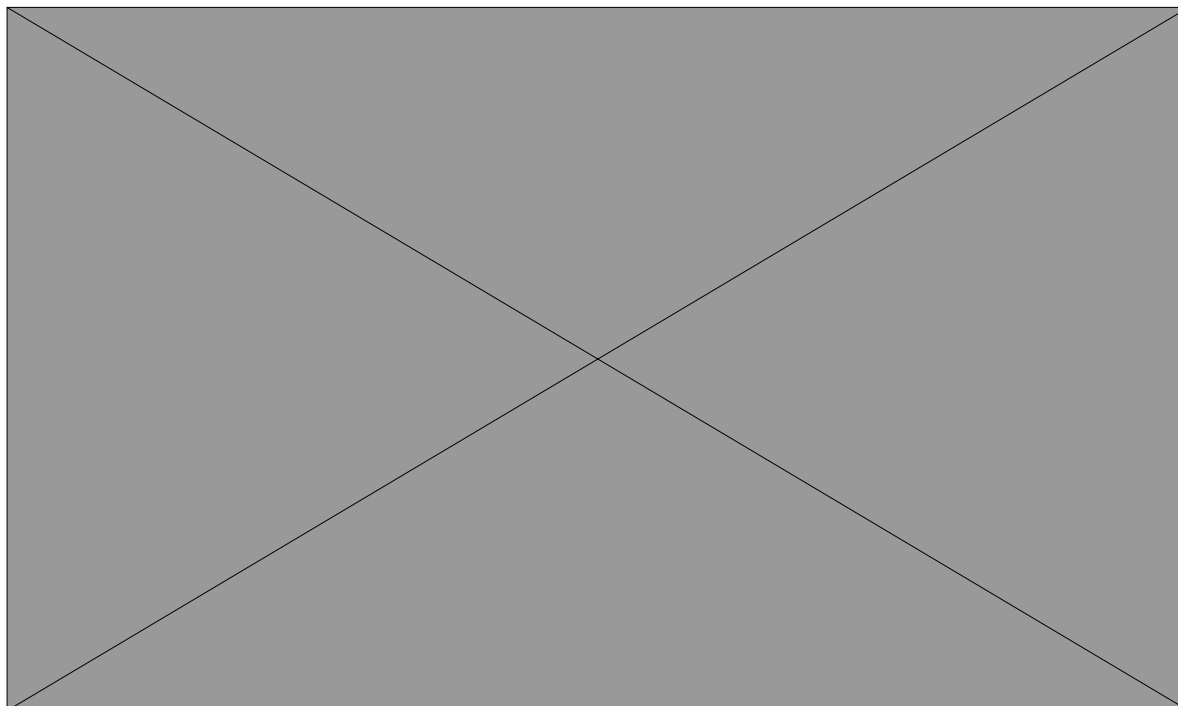
73 Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2014).

74 Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske (2020).

75 Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (2023).

3.4. Domena Vrijeme

Dijagram 6 Domena Vrijeme Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

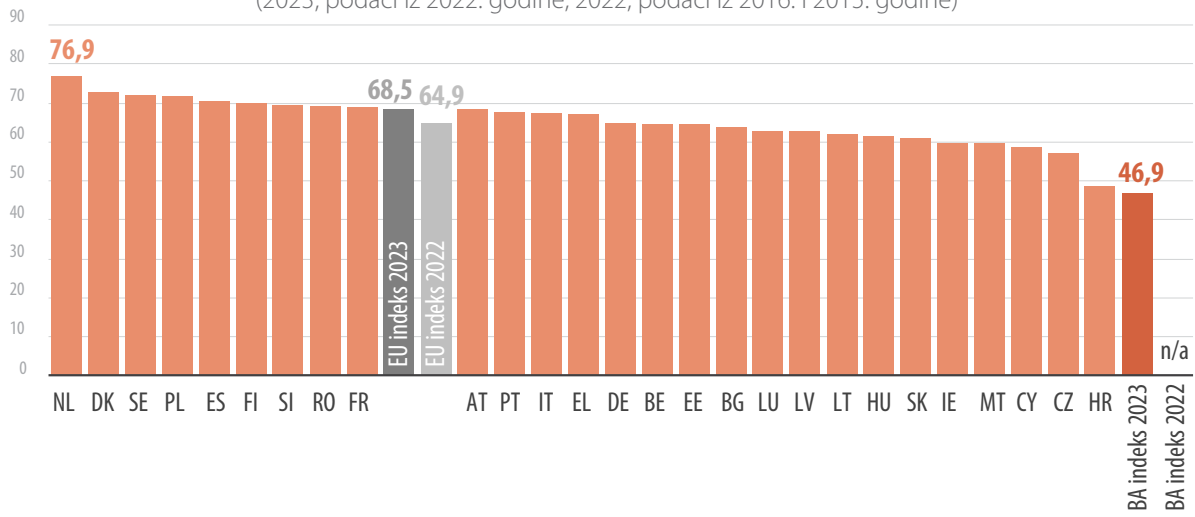
Rezultati indeksa

Domena Vrijeme se odnosi na dihotomiju plaćenog i neplaćenog rada u domaćinstvu i skrbi o djeci i drugim članovima kućanstva, kao i na dihotomiju između radnog i slobodnog vremena. U okviru poddomene Skrb i njega, rodni jaz se mjeri vremenom koje žene i muškarci provedu u skrbi za djecu, za obrazovanje djece ili za skrb o starijim članovima kućanstva ili osobama sa invaliditetom, kao i jaz u poslovima kućanstva, kao što su kuhanje i drugi slični poslovi. Druga poddomena odnosi se na obrascе vremena provedenog u društvenim, osobnim i građanskim aktivnostima koje su važne za kvalitetu života, individualni razvoj i dobrobit, kao i aktivno učešće u društvu kroz različite oblike građanskog učešća. U okviru ove poddomene, rodni

jaz se mjeri kroz vrijeme koje žene i muškarci provode u sportskim, kulturnim ili drugim aktivnostima van doma, u kombinaciji sa njihovim angažmanom u dobrovoljnim i humanitarnim aktivnostima.

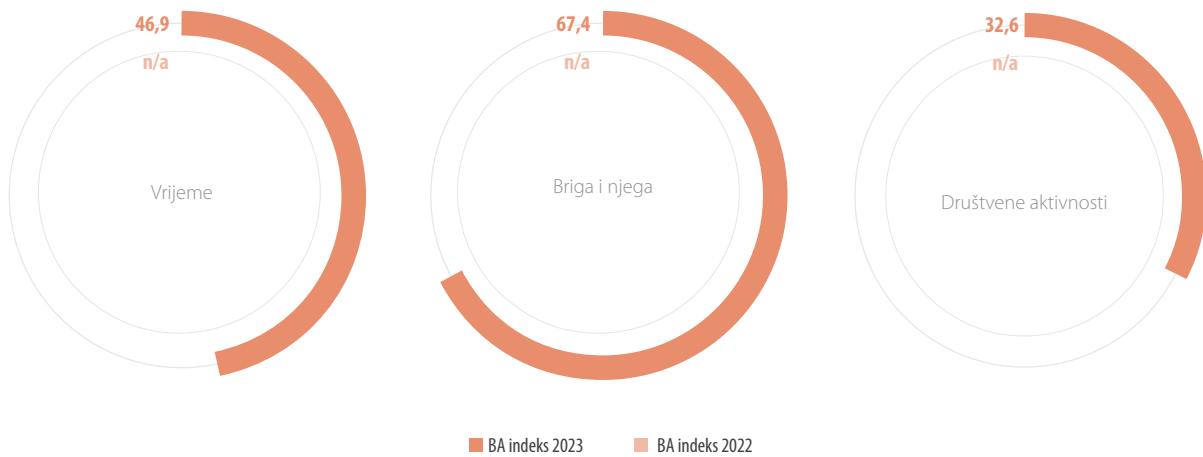
Rezultat indeksa za domenu Vrijeme prvi put je izračunat u ovom izvješću, jer relevantni podaci nisu bili dostupni u vrijeme izrade Indeksa rodne ravnopravnosti za Bosnu i Hercegovinu 2022. U domeni Vrijeme, BiH ima rezultat 46,9. Nije moguće usporediti ovaj rezultat sa rezultatima EU zbog razlika u metodologijama istraživanja. U poddomeni Skrb i njega, rezultat BiH je 67,4. U poddomeni Društvene aktivnosti, rezultat indeksa za BiH je 32,6.

Grafikon 10 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Vrijeme za EU-27
(2023, podaci iz 2022. godine; 2022, podaci iz 2016. i 2015. godine)

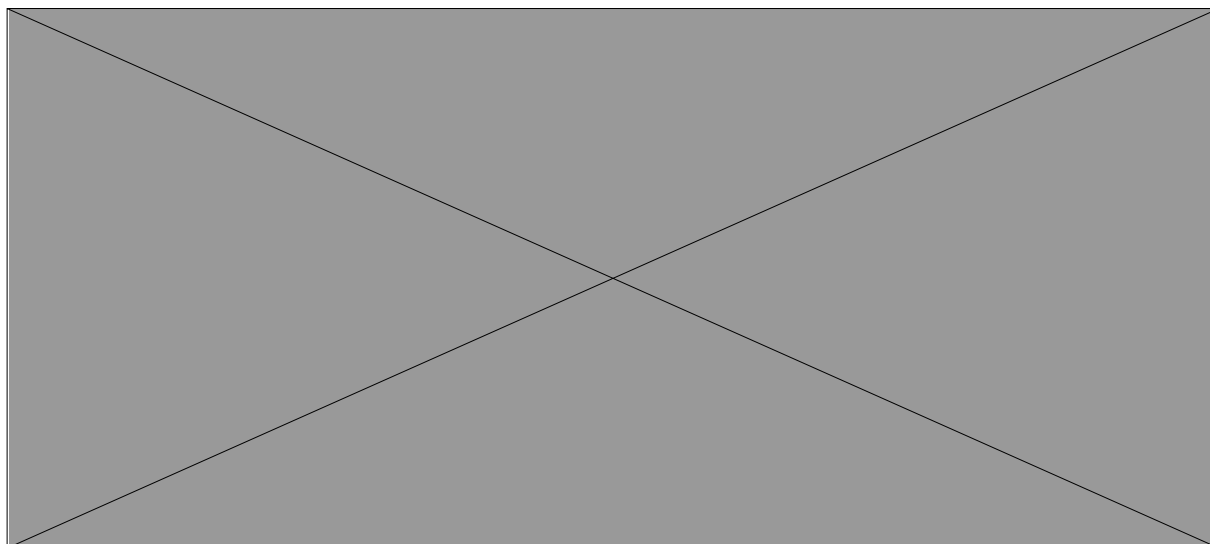

Grafikon 11 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Vrijeme i poddomenama Skrb i njega i Društvene aktivnosti za Bosnu i Hercegovinu (2023, podaci iz 2021. godine)

Bosna i Hercegovina: Domen Vrijeme

Grafikon 12 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Vrijeme i poddomenama Skrb i njega i Društvene aktivnosti za EU-27 (2023, podaci iz 2022. godine; 2022, podaci iz 2016. i 2015. godine)

Drugi statistički podaci za BiH

Prema Rodnom profilu BiH 2021, niže stope zaposlenosti i aktivnosti žena izravne su posljedice preuzimanja uloge žena kao osoba koje primarno vode skrb o djeci i starijim osobama, što proizlazi iz duboko ukorijenjenih društvenih stereotipa i nejednake raspodjele obiteljskih obveza između žena i muškaraca.⁷⁶ Postoje značajne razlike u aktivnosti i zaposlenosti žena i muškaraca u BiH. Stopa aktivnosti žena je 36,1% za razliku od stope muškaraca od 59,6%. Žene čine 36,8% zaposlenih osoba, a 50% nezaposlenih osoba na razini BiH, prema Anketi o radnoj snazi 2022.⁷⁷ Stopa zaposlenosti žena je niža za 23,2 postotna boda od stope zaposlenosti muškaraca.⁷⁸ Prema istraživanju Agencije za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine o utjecaju rodno zasnovane podjele obiteljskih obveza u kućanstvu, u 93,8% partnerskih odnosa sve rutinske poslove u kućanstvu obavljaju žene,

⁷⁶ UN Women (2021).

⁷⁷ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023a).

⁷⁸ Ibid.

dok je veća ravnoteža u slučaju skrbi o djeci i povremenih kućnih obveza.⁷⁹

Politike promidžbe rodne ravnopravnosti u domeni Vrijeme

GAP BiH predviđa pomirenje privatnog i profesionalnog života kao jedan od ključnih principa i unakrsnih tema u definiranju aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u svim sferama života u BiH. Prema GAP-u BiH, rodni stereotipi i podjela rodnih uloga reafirmiraju društvene modele koji žene često smatraju odgovornim za obitelj i privatni život (za neplaćeni rad, skrb o djeci, starima osobama i osobama s invaliditetom), a muškarce za javnu sferu i poslovni život (za plaćeni rad). Rezultat toga je neravnoj podjela kućanskih i obiteljskih obveza, što je jedan od glavnih razloga diskriminacije žena na tržištu rada, kao i ograničavanje njihovog političkog i

⁷⁹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2020), citirano u UN Women (2021).

društvenog učešća.⁸⁰ Nadalje, GAP BiH bilježi i dalje prevladavajuće stereotipne stavove o ulozi žena u društvu, o čemu govore i sadržaji u školskim udžbenicima, zbog čega se traži djelovanje u obrazovnom sustavu, kao i putem medija. Uočava se veća nepismenost žena u odnosu na muškarce, kao i napuštanje školovanja mladih žena radi braka i zasnivanja obitelji. Još uvijek je veliki broj djece koja ne pohađaju predškolsko obrazovanje.

GAP BiH promovira rad sa zajednicama i muškarcima, kao i dalji rad sa ženama putem medija, posebno putem društvenih mreža. GAP BiH posebno predviđa mjere za usklađivanje profesionalnog i privatnog života, uključujući zaštitu majčinstva i očinstva, unapređenje propisa o plaćenom porodiljnom odsustvu, plaćenom roditeljskom odsustvu za oba roditelja, kao i posebne mjere za pomoć zaposlenim osobama na usklađivanju svojih profesionalnih i obiteljskih obveza.⁸¹ Nadalje, Strategija unapređenja socijalnog položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017-2026.⁸² predviđa ciljeve koji se odnose na unapređenje socijalnih usluga za osobe sa invaliditetom, kao i poboljšanje uvjeta i kvaliteta smještaja osoba sa invaliditetom u ustanovama socijalne i zdravstvene zaštite. Iako izravan međuodnos između ovih ciljeva i unapređenja rodne ravnopravnosti nije definiran, može se pretpostaviti da bi predviđene strateške akcije mogle doprinijeti oslobađanju žena od tereta skrbi i pomoći pomirenju njihovog privatnog i profesionalnog života.

GAP BiH promovira i predviđa rodno osvještavanje u drugim politikama, kao i ciljane mjere za osiguranje jednakog pristupa žena u svoj njihovoj različitosti u obrazovanju, znanosti, sportu i kulturi, uz mogućnosti učenja odraslih i mjere podizanja svijesti za uklanjanje rodni stereotipa. Nadalje, Strategija razvitka FBiH 2021-2027.⁸³ predviđa mjeru „Unaprijediti uvjete za razvitak i bavljenje sportom“ sa specifičnim pokazateljima koji se odnose na „vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20)“ za cjelokupno stanovništvo i žene odvojeno.

Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvitka u Bosni i Hercegovini izdvaja dva specifična cilja u vezi sa aktivnostima skrbi - Podcilj 4.2: Do 2030. osigurati da sve djevojčice i dječaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom djetinjstvu, skrbi i predškolskom obrazovanju kako bi se pripremili za osnovno obrazovanje, i Podcilj 5.4: Prepoznati i vrednovati neplaćenu skrb i rad u kućanstvu kroz osiguravanje javnih usluga, infrastrukture i politike socijalne zaštite, te kroz promoviranje zajedničke odgovornosti u domaćinstvu i porodici, na način koji je prikladan u odgovarajućoj državi. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvitka u Bosni i Hercegovini predviđa povećanje upisa u predškolsko obrazovanje (za djecu od 3 do 6 godina) sa 18% u 2018. na 60% u 2030. godini i smanjenje omjera ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20-64 godine koji su neaktivni zbog ostalih obiteljskih obveza (osim skrbi o djeci, odraslim osobama kojima je potrebna tuđa njega i pomoć) sa 26,3 u 2018. na 17,0 u 2030. godini za ukupno stanovništvo, i sa 36,3 u 2018. na 20,0 u 2030. godini za žene.

80 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

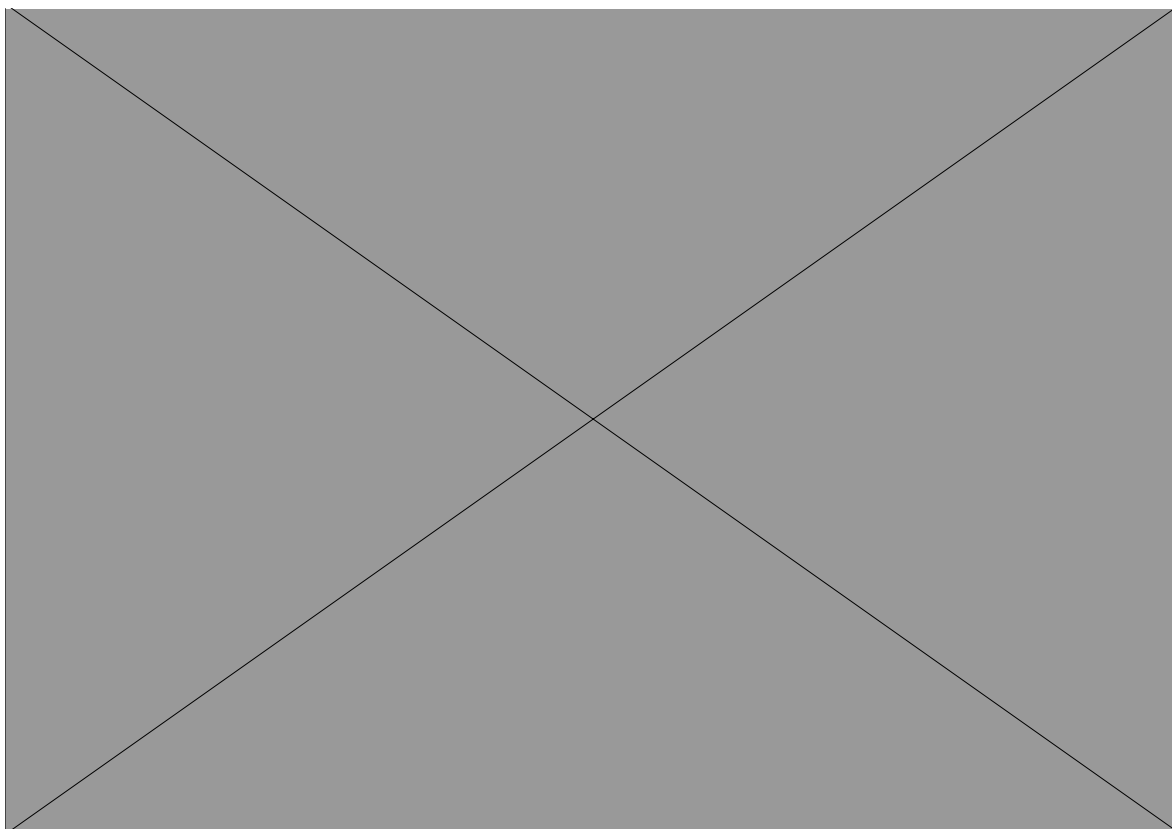
81 Ibid.

82 Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (godina nije navedena).

83 Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (2020).

3.5. Domena Moć

Dijagram 7 Domena Moć Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

Rezultati indeksa

U domeni Moć, rodni jaz se mjeri kroz učešće u strukturama političke, gospodarske i društvene moći. Poddomena političke moći uključuje pokazatelje koji mjere zastupljenost žena među osobama koje obavljaju funkciju ministara u vladi, udio žena među zastupnicima u parlamentu, uključujući i predstavnike lokalnim skupštinama. Poddomena Gospodarska moć odnosi se na jaz u upravljanju ekonomskim resursima kroz rukovodeće pozicije i uključuje pokazatelje učešća žena u upravljačkim ili nadzornim odborima najvećih kompanija i učešća u izvršnom odboru Centralne banke. Poddomena Društvena moć sadrži pokazatelje koji mjere udio žena i muškaraca u odborima organizacija za financiranje istraživanja, javnih emitera i najviših

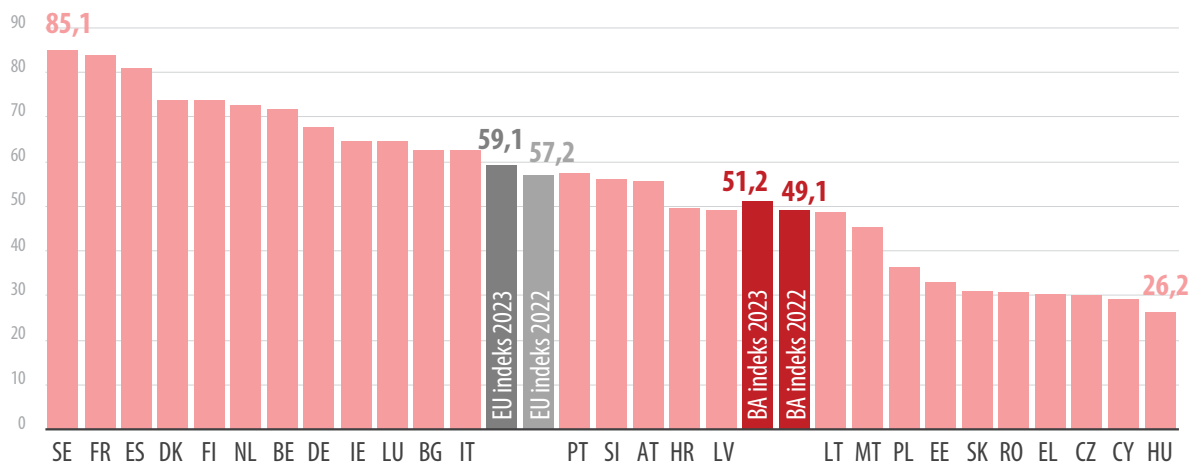
tijela koja donose odluke u tijelima državnih olimpijskih sportskih organizacija.

U domeni Moć, rezultat indeksa Bosne i Hercegovina iznosi 49,1, što je za 2,1 boda niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine, 10 bodova niže od prosjeka EU-27, 36 bodova niže od najuspješnije Švedske (85,1) i 22,9 bodova više od najniže rangirane Mađarske (26,2). Rezultat indeksa BiH u ovoj oblasti pao je za 2,1 bod u odnosu na izvješće za 2022. godinu. U poddomeni Politička moć, BiH ostvaruje rezultat Indeksa 42,9 (povećanje za 2,1 bod u odnosu na 2022. godinu – 40,8), što se uspoređuje sa prosječnim rezultatom EU za 2023. godinu od 61,4, najbolje pozicioniranom Švedskom

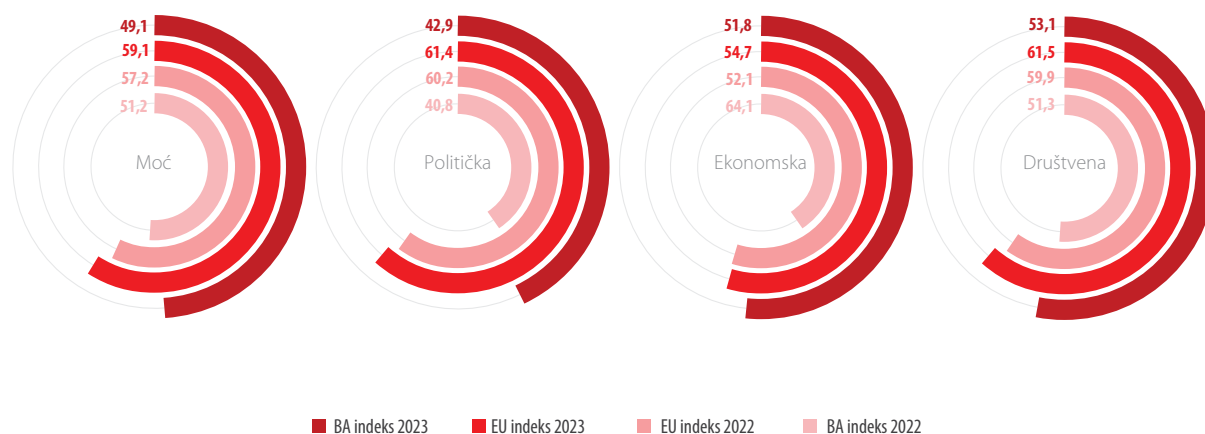
sa rezultatom od 95,9 i najniže pozicioniranom Mađarskom sa rezultatom od 26,4. U poddomeni Gospodarska moć, BiH ostvaruje rezultat 51,8 - što je blizu prosjeka EU za 2023. godinu (54,7), 34,4 boda niže od najuspješnije Francuske (86,2) i 36,1 boda više od Rumunjske koja ostvaruje najniži rezultat (15,7). U odnosu na izvješće za 2022. godinu - rezultat 64,1, BiH je pala za 12,3 boda. Ovaj pad je rezultat smanjenja broja žena u Upravnom odboru Centralne banke BiH sa četiri na dvije (ukupno šest

muškaraca i dvije žene u odnosu na prethodni paritet u članstvu - četiri žene i četiri muškarca). U poddomeni Društvena moć, BiH ostvaruje rezultat 53,1 (povećanje za 1,8 boda u odnosu na izvješće iz 2022. godine), u usporedbi sa rezultatom EU iz 2023. godine, koji iznosi 61,5. Rezultat BiH za 2023. godinu u ovoj poddomeni uspoređuje se sa najuspješnijim rezultatom koji ostvaruje Švedska (92,9) i najnižim rezultatom koji ostvaruje Grčka (25,5).

Grafikon 13 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Moć za EU-27 (2023, podaci iz 2022., 2021. i 2020. godine; 2022, podaci iz 2021., 2020. i 2019. godine)

Grafikon 14 Usporedba između Bosne i Hercegovine (2023, podaci iz 2022., 2021. i 2020. godine; 2022, podaci iz 2021., 2020. i 2019. godine) i EU-27 (2023, podaci iz 2022., 2021. i 2020. godine; 2022, podaci 2021., 2020. i 2019. godine) u domeni Moć i poddomenam

Druge statistički podaci za BiH

Na Općim izborima 2022. godine, 7.258 političkih kandidata i kandidatkinja kandidiralo se na otvorenim listama za različite pozicije u vlasti na državnoj, entitetskoj i županijskoj razini.⁸⁴ Broj žena kandidatkinja je bio 3.058 (42%).⁸⁵ Deset kandidata (uključujući dvije žene) kandidiralo se za državno Predsjedništvo, a 31 kandidat (uključujući dvije žene) za predsjednika/cu Republike Srpske. Ukupno 752 kandidata (39,36% žena) kandidiralo se za 42 mjesta u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, 1.230 kandidata (43,41% žena) za 98 mjesta u Zastupničkom domu Parlamenta FBiH i 1.429 kandidata (42% žene) se kandidiralo za 83 mjesta u Narodnoj skupštini Republike Srpske. Ukupno, samo 43 od 613 izbornih lista (oko 7%) premašilo je minimalan broj žena propisan zakonom. Žene su bile na čelu 135 liste (22%), dok je 53% ovih lista

imalo samo jednog kandidata.⁸⁶

Postotak žena izabranih na Općim izborima 2022. bio je 27,1%. Jedan od tri izabrana člana Predsjedništva BiH je žena. Od ukupnog broja izabranih zastupnika u Zastupnički dom Parlamentarne skupštine BiH, žene čine 16,67%⁸⁷, a u Domu naroda 13,33%. Postotak žena izabranih u Zastupnički dom Parlamenta FBiH je 27,55%, a u Narodnoj skupštini RS 19,28%.⁸⁸ Žene čine 33,75% delegata u Domu naroda Parlamenta FBiH (27 od 80), a 28,57% delegata Vijeća naroda RS (osam od 28). Postotak žena izabranih u županijske skupštine je 31,49%.⁸⁹

Predsjedavajuća Vijeća ministara BiH je žena. U Vijeću ministara BiH, od devet ministarstava,

84 Dostupno na https://www.izbori.ba/Rezultati_izbora/?resid=32&langid=1#/1/0/0/0/0.

85 „Službeni glasnik BiH“, broj 73 od 02.11.2022. godine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

86 Posmatranje općih izbora u Bosni i Hercegovini (2. listopada 2022.), dostupno na: <https://pace.coe.int/en/files/31426/html>.

87 „Službeni glasnik BiH“, broj 73 od 02.11.2022. godine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

88 Ibid.

89 Ibid.

jedno vodi žena (11,11%). U Vladi FBiH žene čine 25% ministara/ica (na čelu četiri od ukupno 16 ministarstava). Brojke su iste i u Vladi RS, gdje žene također čine 25% ministara/ica, na čelu su četiri od 16 ministarstava. Trenutno je jedna žena premijerka na razini županijskih vlasti u BiH. Zastupljenost žena u županijskim vladama je 22,22% (20 žena od ukupno 95 ministarskih pozicija). Na Lokalnim izborima 2020. godine izabrano je ukupno 3.319 političkih zvaničnika, od čega 18,9% žena (627 žena i 2.692 muškarca). Ove brojke uključuju 137 izabranih gradonačelnika i pet gradonačelnica.⁹⁰ Žene iz manjina gotovo da nisu zastupljene u procesima donošenja odluka.⁹¹

Studija iz 2020. godine pokazala je da su žene zastupljene sa 23% u upravljačkim strukturama javnih poduzeća na razini BiH (20% u FBiH, 15% u RS i 33% u BDBiH). Na poziciji generalnog direktora/ice javnih poduzeća u BiH 5,55% je žena.⁹² Među 10 najviše rangiranih kompanija na burzi u BiH u trogodišnjem periodu 2020.-2022. godina, žene su u rukovodećim strukturama bile zastupljene sa 15,5%, a muškarci sa 84,5%. Samo jedna od 10 kompanija imala je ženu predsjednicu.⁹³ Ovo potvrđuje ranije nalaze Agencije za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine o ženama koje dotiču stakleni plafon na tržištu rada u BiH.⁹⁴

U 2020., 2021. i 2022. godini žene su predstavljale jednog od četiri člana Upravnog odbora Javnog radiotelevizijskog servisa BiH,⁹⁵ dok među članovima Vijeća Regulatorne agencije za komunikacije BiH u godinama 2020., 2021. i 2022. nije bilo žena.⁹⁶ Nadalje, na uzorku najviše financiranih olimpijskih

sportova, žene nisu zastupljene kao predsjednice upravnih odbora sportskih saveza, dok je od 17 zamjenika predsjedavajućeg upravnog odbora samo jedna žena.⁹⁷

Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domeni Moć

Zakon o ravnopravnosti spolova reguliše učešće u javnom životu tako što državnim organima nameće obavezu da osiguraju i promovišu ravnopravnu zastupljenost spolova u procesima upravljanja, donošenja odluka i predstavljanja na svim nivoima organizacije, uključujući političke stranke, pravna lica sa javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu države ili su pod kontrolom države. Ovo se odnosi i na imenovanja u izvršnoj vlasti, strukturama upravljanja javnim preduzećima i lokalnim zajednicama. Ravnopravna zastupljenost spolova definisana je kao najmanje 40% zastupljenosti manje zastupljenog spola, a Zakonom je propisano da su odgovorni subjekti dužni da usvoje privremene posebne mjere u cilju postizanja ravnopravne zastupljenosti spolova.

Izborni zakon BiH⁹⁸ usklađen je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i propisuje da se ravnopravna zastupljenost spolova osigurava sa najmanje 40% zastupljenosti na kandidatskim listama. Izborni zakon također reguliše i obavezan redoslijed na kandidatskim listama za kandidate različitog spola. Izmjene Izbornog zakona iz 2016. godine dovele su do povećanje praga za dodjelu mandata pojedinačnim kandidatima na stranačkim listama sa 5% na 10% na lokalnom (opštinskom) nivou i sa 5% na 20% na višim nivoima.

90 Izvješće o provođenju Lokalnih izbora 2020. godine, CIK BiH, 2021., str. 72 i 73., Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

91 Europska komisija (2020).

92 Dizdar, A. (2020), citirano u UN Women (2021).

93 Iz baze podataka EIGE, dostupno na <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/wmidm>.

94 Dostupno na <https://arsbih.gov.ba/stakleni-krov-na-trzistu-rada/>.

95 Iz baze podataka EIGE, dostupno na <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/wmidm>.

96 Izvor: <https://www.rak.ba/hr/organisation-structure>.

97 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022).

98 Izborni zakon Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj: 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16).

Ova mjera značajno je uticala na učešće žena, posebno na kantonalnom nivou. Predložene izmjene i dopune Zakona o Vijeću ministara BiH koje predviđaju 40% zastupljenosti manje zastupljenog spola u sastavu Vijeća ministara još nisu usvojene.⁹⁹

GAP BiH predviđa mjere za postizanje ravnopravne zastupljenosti spolova u izradi politika i donošenju odluka na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.¹⁰⁰ Ovo uključuje redovno održavanje i ažuriranje statističkih evidencija razvrstanih po spolu u vezi sa kandidatskim listama, rezultatima izbora na svim nivoima vlasti, te zastupljenosti žena i muškaraca u izvršnoj vlasti, javnoj upravi, pravosuđu i diplomatiji, kao i provođenje rodne analize i istraživanja o učešću žena i muškaraca u javnom životu i donošenju odluka. Ovo je propisano s ciljem stvaranja okruženja za razvoj i provođenje mjera za ujednačavanje zastupljenosti spolova u javnom životu i odlučivanju, uz organizovanje obuka radi jačanja kapaciteta političkih stranaka s ciljem povećanja broja žena u javnom životu i odlučivanju na svim nivoima. GAP BiH uzima u obzir ulogu medija u jačanju učešća žena u politici i odlučivanju te ističe ulogu medija u provođenju promotivnih aktivnosti, informativnih kampanja i kampanja za podizanje svijesti javnosti o važnosti ravnopravne zastupljenosti spolova na svim nivoima političkog i odlučivanja u javnom životu. Agencija za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Gender centri, u partnerstvu sa međunarodnim donatorima i civilnim društvom, provode kampanje podizanja svijesti javnosti, posebno pred izbore, promovišući ulogu kandidatkinja.

Rodni profil BiH navodi da je pravosuđe jedina grana vlasti u BiH u kojoj žene nisu nedovoljno zastupljene, a Strategija za unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine usvojena je od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH.¹⁰¹ Treba napomenuti da je jedan od strateških prioriteta Akcionog plana BiH za implementaciju Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ 2018-2022.¹⁰² „povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka“. Akcioni plan za period 2023.-2027. je izrađen, ali još nije usvojen.

Preduzetništvo žena u BiH adresirano je posebnim strateškim dokumentima. FBiH i RS usvojili su strateške dokumente o preduzetništvu žena, konkretnije Akcioni plan za razvoj poduzetništva žena u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2018. – 2020.¹⁰³ i Strategiju Razvoja preduzetništva žena Republike Srpske za period 2019-2023.¹⁰⁴ OECD¹⁰⁵ napominje da je politika o preduzetništvu žena poboljšana od 2016. godine, ali i da bi veća koordinacija koja uključuje sve nadležne organe, kao i razmjena dobre prakse i znanja, pomogla širem ekosistemu preduzetništva žena. Prema procjeni OECD-a iz 2019. godine, uključivanje preduzetništva žena u šire ekonomske politike je slabo.

99 Amandmani dostupni na: <https://bit.ly/3yyDGnt>.

100 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023).

101 Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine (2020).

102 Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2017).

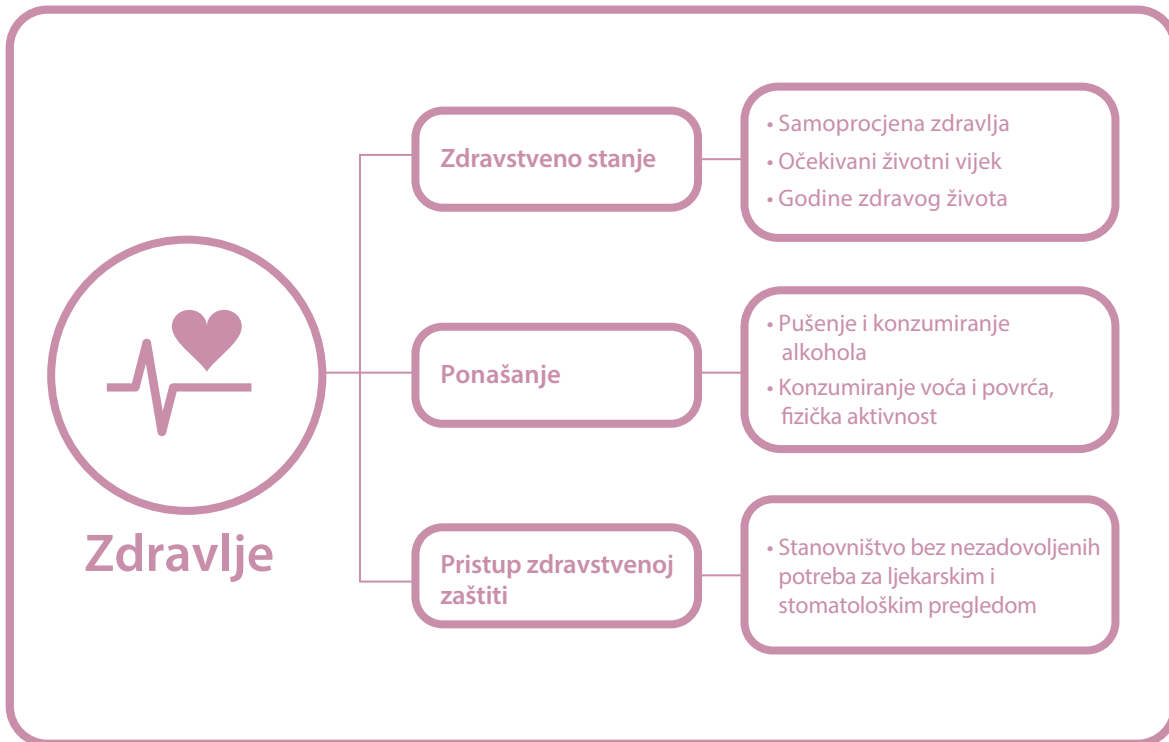
103 Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta (2018).

104 Vlada Republike Srpske (2019).

105 OECD et al . (2019), str. 541, citirano u UN Women (2021).

3.6. Domena Zdravlje

Dijagram 8 Domena Zdravlje Indeksa rodne ravnopravnosti, sa poddomenama i relevantnim pokazateljima

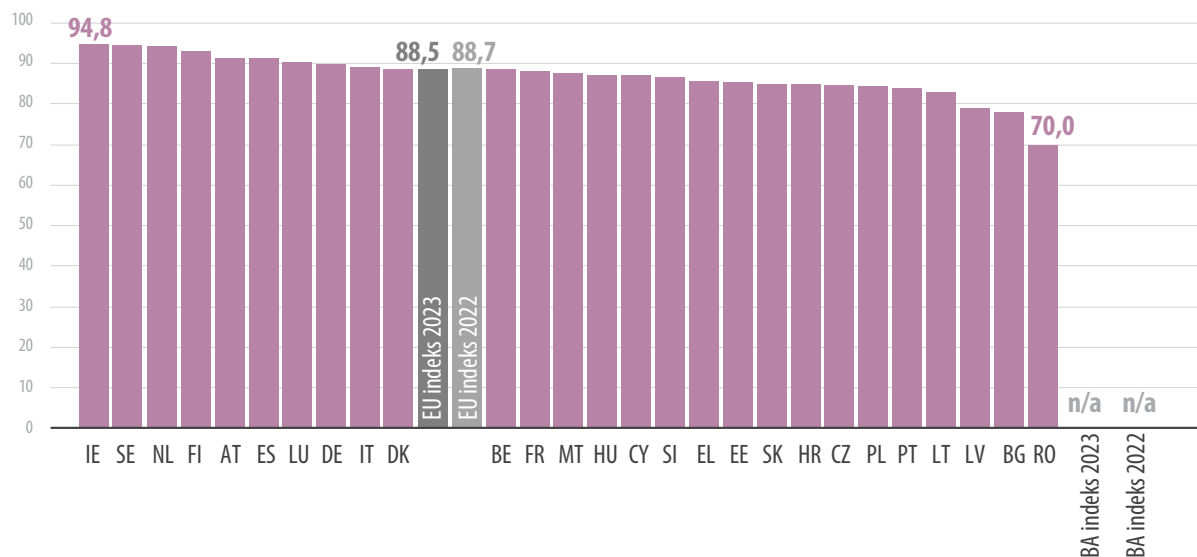

Rezultati indeksa

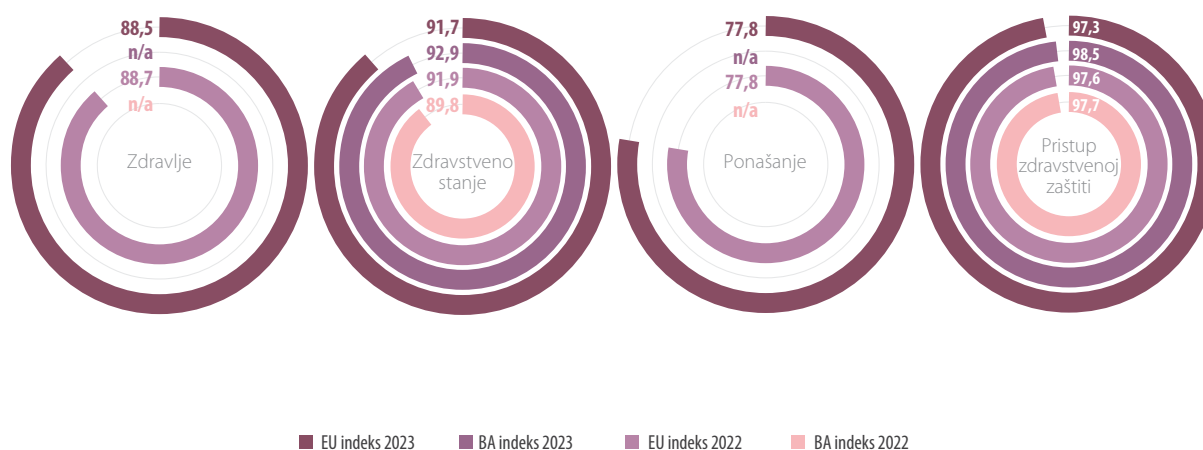
U domeni Zdravlje, rodne nejednakosti se mjere u tri poddomene: Zdravstveno stanje, Ponašanje i Pristup zdravstvenoj zaštiti. Poddomena koja se odnosi na Zdravstveno stanje uključuje pokazatelj subjektivne procjene zdravlja žena i muškaraca, očekivani životni vijek pri rođenju i broj očekivanih godina zdravog života pri rođenju. Poddomena Ponašanje uključuje pokazatelje koji mjere rasprostranjenost modela ponašanja koji predstavljaju rizik za zdravlje, kao što su pušenje i konzumiranje alkohola, te rasprostranjenost modela zdravog ponašanja – konzumiranje voća i povrća i fizička aktivnost. Poddomena Pristup se mjeri postotkom ljudi koji prijavljuju nezadovoljene ljekarske i/ili stomatološke potrebe.

Rezultati za poddomene Zdravstveno stanje i Ponašanje izračunati su za BiH. U ovim poddomenama, BiH postiže 92,9 boda u poddomeni Zdravstveno stanje (3,1 bod više u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 89,8) i 98,5 boda u poddomeni Ponašanje (0,8 bodova niže u odnosu na izvješće iz 2022. godine – 97,7). Ovo se uspoređuje sa prosječnim rezultatima za EU za 2023. godinu od 91,7 odnosno 97,3 za poddomene Zdravstveno stanje i Ponašanje. U poddomeni Zdravstveno stanje, BiH se rangira 3,9 bodova niže od najbolje rangirane Irske (96,8) i 12,3 boda više od najniže rangirane Latvije (80,6). U poddomeni Ponašanje, BiH se rangira 1,3 boda niže od najbolje rangirane Njemačke (99,8) i 5 bodova više od najniže rangirane Grčke (93,5).

Grafikon 15 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Zdravlje za EU-27 (2023, podaci iz 2021. i 2019. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2019. godine)

Grafikon 16 Indeks rodne ravnopravnosti u domeni Zdravlje za EU-27 (2023, podaci iz 2021. i 2019. godine; 2022, podaci iz 2020. i 2019. godine) i usporedbe sa Bosnom i Hercegovinom u poddomenama Zdravstveno stanje i Pristup zdravstvenoj zaštiti (2023, podaci iz 2021. godine.; 2022, podaci iz 2015. godine)

Drugi statistički podaci za BiH

Prema službenim statistikama, žene u Bosni i Hercegovini žive 5,2 godine duže od muškaraca, pri čemu je prosječni životni vijek žena u trenutku smrti 77,4 godine, a muškaraca 72,2 godine (podaci za 2022. godinu).¹⁰⁶ Prema izračunu za Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 (podaci iz 2021. godine), očekivani životni vijek pri rođenju u državi je 74,8 (77,5 za žene i 72,2 za muškarce). U 2022. godini žene su značajno nadmašile muškarce po broju umrlih od endokrinih i metaboličkih oboljenja sa poremećajima u ishrani i bolesti krvožilnog sustava. S druge strane, muškarci značajno nadmašuju žene po broju umrlih od neoplazmi, bolesti respiratornog sustava, bolesti probavnog sustava, kao i COVID-19. Najnovija statistika iz 2022. godine ukazuje na ukupno pet žena koje su umrle u trudnoći, porođaju i puerperijumu.¹⁰⁷

Podaci o seksualnom i reproduktivnom zdravlju u BiH su ograničeni.¹⁰⁸ Zavodi za javno zdravstvo su zaduženi za prikupljanje podataka i izradu statističkih izvješća, ali se ti podaci ne smatraju potpuno pouzdanim uslijed kombinacije više faktora, među kojima su problemi otkrivanja i prijavljivanja bolesti i intervencija, te dosljednost izvješćivanja od pojedinačnih izvora podataka. Zastupljenost pobačaja je nepoznata, a praćenje smrtnosti porodilja ima određene nedostatke.¹⁰⁹ Posljednje istraživanje višestrukih pokazatelja (eng. Multiple Indicator Cluster Survey - MICS) i istraživanje za romsku populaciju u BiH provedena su 2011.-2012. godine, a objavljena 2013. godine. Nadalje, Statističke agencije još uvijek nisu provele sveobuhvatno demografsko i zdravstveno istraživanje.

Politike za promidžbu rodne ravnopravnosti u domenu Zdravlje

U skladu sa zakonima, zdravstvena zaštita je u principu dostupna svima bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Međutim, BiH ne raspolaže općim i sveukupnim zdravstvenim strategijama, nego pojedinačne administracije formuliraju specifične strategije fokusirane na pojedinačna zdravstvena pitanja odnosno posebne ciljne skupine. Ove strategije generalno uključuju potrebe žena kao posebne ciljne skupine.

Vlada FBiH usvojila je Strategiju za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u 2010. godini za razdoblje 2010.-2019.¹¹⁰ U FBiH je izrađen Strateški okvir za seksualno i reproduktivno zdravlje za razdoblje 2020.-2026. godina. Najnovija Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Republici Srpskoj usvojena je 2019. godine za razdoblje od 2019. do 2029. godine.¹¹¹ Ova strategija razmatra posebne potrebe žena i ranjivosti marginaliziranih skupina, te se fokusira na planiranje porodice, zdravlje majke, reproduktivno zdravlje i prevenciju spolno prenosivih bolesti, usluge i informacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, kao i na seksualno i reproduktivno zdravlje u kriznim situacijama.

Nekoliko setova kliničkih vodiča (Smjernice za izradu kliničkih vodiča, Klinički vodič za postporođajno krvarenje (PPH), Klinički vodič za preeklampsiju, Kliničke vodič za antenatalnu zaštitu, Protokol u akušerstvu, Vodič za intrapartalnu skrb) izrađeno je u okviru Ministarstva zdravstva FBiH i Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS.¹¹²

106 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023g).

107 Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023g).

108 Karađinović, N. et al. (2019).

109 UN Women (2021).

110 Federalno ministarstvo zdravstva (2010).

111 Vlada Republike Srpske/Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (2019).

112 Karađinović, N. et al. (2019.); informacije UNFPA BiH.

Nadalje, uloženi su napori da se uspostavi sustav nadzora za praćenje smrtnosti majki, uključujući visokorizične slučajeve tokom trudnoće i 42 dana nakon porođaja. Nadalje, elementi Minimalnog inicijalnog paketa usluga (MISP) za seksualno i reproduktivno zdravlje u krizi integrirani su u određenoj mjeri u politike seksualnog i reproduktivnog zdravlja u BiH, npr. u Strategiju za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Republici Srpskoj.¹¹³

Posebne zdravstvene politike su razvijene u kontekstu odgovora na rodno zasnovano nasilje i seksualno nasilje u toku sukoba. Do kraja 2018. izrađena su dva sveobuhvatna paketa resursa za odgovor zdravstvenog sektora na rodno zasnovano nasilje/seksualno nasilje u tijeku sukoba u FBiH i RS. U FBiH, paket resursa se sastoji od 12 proizvoda znanja i operativnih proizvoda, uključujući paket resursa za jačanje odgovora zdravstvenog sektora na rodno zasnovano nasilje, module obuke i materijale za odgovor zdravstvenog sektora na rodno zasnovano nasilje, psihosocijalni tretman žrtava rodno zasnovanog nasilja i seksualnog nasilja u tijeku sukoba, psihosocijalni tretman počinitelja rodno zasnovanog nasilja, uloga mladih u zaštiti od rodno zasnovanog nasilja, općenito i u kriznim situacijama, tretman žrtava rodno zasnovanog nasilja u kriznim situacijama, te protokol na entitetskoj razini za pružanje podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja/seksualnog nasilja u tijeku sukoba.

U Republici Srpskoj, paket se sastoji od osam proizvoda znanja i rada, uključujući: 1. Paket resursa za odgovor pružatelja zdravstvenih usluga u Republici Srpskoj na rodno zasnovano nasilje, 2. Jačanje odgovora pružatelja zdravstvenih usluga u Republici Srpskoj na rodno zasnovano nasilje – Paket obuke, 3. Postupci u slučaju rodno zasnovanog nasilja u JZU Dom zdravlja Banja Luka, 4. Paket resursa za odgovor pružatelja psihosocijalnih usluga u Republici Srpskoj na rodno zasnovano nasilje, 5. Jačanje odgovora pružatelja psihosocijalnih usluga u Republici Srpskoj na rodno zasnovano nasilje – Paket obuke, 6. Psihosocijalni tretman počinitelja rodno zasnovanog nasilja u obitelji – Modul obuke, 7. Obuka trenera za psihosocijalni tretman počinitelja rodno zasnovanog nasilja u obitelji – Priručnik za obuku, i 8. Minimalni standardi za prevenciju i odgovor na rodno zasnovano nasilje u žurnim situacijama – Paket obuke.¹¹⁴

113 Karađinović, N. et al. (2019).

114 Ibid; Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2019).

4. Zaključak

Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 izradila je Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine u suradnji sa Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, uz podršku prijelazne faze projekta „Podrška za rodnu ravnopravnost u BiH“ koju financira Švedska, a provodi UN Women u BiH. Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 izrađen je sukladno metodologiji EIGE. Ovo izvješće je drugo ove vrste, jer je prvi Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini objavljen 2022. godine.

U ovom izvješću su predstavljene informacije za tri pune domene Indeksa rodne ravnopravnosti – Znanje, Vrijeme i Moć i dvije parcijalne domene – Rad i Zdravlje, od ukupno šest domena predviđenih metodologijom EIGE – Rad, Znanje, Novac, Vrijeme, Moć i Zdravlje. Za razliku od izvješća iz 2022. godine, ovo izvješće dodaje novu punu domenu Vrijeme, koja ranije nije bila izračunata zbog nedostatka dostupnih podataka. Metapodaci za Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 objašnjavaju izvore i godine informacija korištenih za izračunavanje rezultata indeksa. Podaci koji se koriste za izračunavanje rezultata uglavnom se odnose na 2020., 2021. i 2022. godinu. Usporedbe u ovom izvješću su napravljene sa Indeksom rodne ravnopravnosti EU izdanim 2023. godine, a koji koristi uglavnom podatke iz 2021. i 2022. godine.

Razlozi za izradu djelomičnog umjesto potpunog Indeksa rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini u velikoj mjeri leže u nedostatku relevantnih izvora podataka, prije svega anketa i rodno raščlanjenih podataka za izračunavanje rezultata za sve domene i poddomene i sveukupnog rezultata indeksa za BiH. Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine i Agencija za

statistiku Bosne i Hercegovine nastavljaju ulagati napore radi pribavljanja relevantnih podataka za izračun rezultata BiH u svim domenama. Indeks rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini 2023 predlaže moguće izvore podataka za izračunavanje preostalih rezultata za budući razvoj punog Indeksa rodne ravnopravnosti.

U domeni Znanje, BiH ima više bodova od polovine na skali 1-100 predviđenoj metodologijom EIGE, što je nešto niže (5,2 boda) od prosjeka EU. U domeni Moć, BiH također ima polovinu najboljih bodova na skali, ali je i dalje 10 bodova niže od prosjeka EU. U domeni Vrijeme, BiH ima rezultate ispod sredine skale od 1-100, a usporedba sa prosjekom EU nije moguća zbog različitih metodologija istraživanja. U domeni Rad, poddomeni Učešće, BiH ima znatno niže rezultate od prosjeka EU. U domeni Zdravlje, poddomeni Status i Pristup, rezultati BiH su u velikoj mjeri usporedivi sa prosjekom EU.

Rezultati u BiH ukazuju na prostor za unapređenje u svim oblastima rodne ravnopravnosti, ali uglavnom u domenama Znanje, Moć i Rad. Treba napomenuti da je rezultat za poddomenu Učešće u domeni Rad smanjen za 1,4 boda u odnosu na izvješće iz 2022. godine. U domeni Znanje, rezultat je smanjen za 0,3 boda u odnosu na izvješće iz 2022. godine, a za 2,1 bod u domeni Moć. Rezultat indeksa je povećan u poddomeni Status u domeni Zdravlje za 3,1 bod u odnosu na izvješće iz 2022. godine, dok je u poddomeni Pristup smanjen za 0,8 bodova.

BiH raspolaže sveobuhvatnim politikama rodne ravnopravnosti i punom mrežom gender institucionalnih mehanizama. Razvijene su posebne sektorske politike u oblastima obrazovanja i cjeloživotnog učenja, iako sa neujednačenom razinom integracije rodne analize i mjera rodne ravnopravnosti. Politike za rodnu ravnopravnost su uglavnom uspostavljene u domeni Politička moć,

uz konstantne napore institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost za dalje unapređenje zakonodavstva koje se tiče političkog učešća žena. Postoje i posebne politike za ekonomsko osnaživanje žena, uglavnom u cilju jačanja poduzetništva žena, ali su potrebni konstantni naponi za unapređenje rodne ravnopravnosti u oblastima gospodarske i društvene moći. Zapošljavanje i ekonomske politike u BiH prepoznaju nedovoljnu zastupljenost žena u zapošljavanju, ali generalno ne postoje strateške veze između zapošljavanja žena i ekonomskog razvoja zemlje. U domeni Zdravlje, jedine rodno odgovorne politike su one koje se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje i prava žena, dok druge politike tek treba da dožive integriranje rodne perspektive uz punu analizu implikacija zdravstvenih politika i zdravstvenih usluga na žene i muškarce. Politike koje se odnose na brigu i društvene aktivnosti u kontekstu rodne ravnopravnosti i pomirenja privatnog i profesionalnog života u velikoj mjeri nedostaju, osim kako je to predviđeno GAP-om BiH. U domeni Novac, budući izgledi izračunavanja rezultata neminovno će pokrenuti pitanje adekvatnosti i razine rodne osviještenosti politika BiH u ovoj domeni.

Očekuje se da će informacije za pune domene Znanje, Vrijeme i Moć, kao i dostupni rezultati za poddomene Rad i Zdravlje, u Indeksu rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini poslužiti kao čvrsta baza dokaza za kreiranje buduće politike i unapređenje politika i prakse u svim sferama života u cilju postizanja više razine ravnopravnosti spolova u BiH. Rad na izračunavanju svih šest punih domena sukladno metodologiji EIGE omogućit će dalje usporedbe BiH sa prosjekom EU, pojedinačnim državama članicama EU i zemljama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatkinjama iz regije, u cilju postizanja standarda rodne ravnopravnosti EU, transformacije društva, smanjenja rodnog jaza i poboljšanja kvalitete života svih građana.

Bibliografija

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2023). Gender akcijski plan Bosne i Hercegovine za razdoblje 2023. - 2027. godine. Dostupno na <https://bit.ly/3Sr285n>.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2020). Utjecaj rodne podjele obiteljskih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini. Dostupno na <https://bit.ly/3c4lgSR>.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2019). Izvješće o implementaciji Gender akcijskog plana Bosne i Hercegovine 2018-2022. godina (izvještajno razdoblje: studeni 2018 – rujan 2019). Dostupno na <https://bit.ly/3lzm5QQ>.

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2017). Akcijski plan za implementaciju UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2018-2022. godine. Dostupno na <https://bit.ly/3P6f8cv>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023a). Demografija i socijalne statistike. Anketa o radnoj snazi, 2022. godina. Dostupno na <https://shorturl.at/imnN2>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023b). Demografija i socijalne statistike. Visoko obrazovanje u školskoj 2022/2023. godini. Dostupno na <https://bit.ly/3Ob2zOJ>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023c). Kultura i umjetnost 2022. Dostupno na <https://bit.ly/3SpQ0BG>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023d). Demografija i socijalne statistike. Statistika nacionalnih zdravstvenih računa. Dostupno na <https://bit.ly/3u4u5Xq>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023e). Znanost, tehnologija i digitalno društvo. Istraživanje i razvitak, 2022. Dostupno na <https://bit.ly/4b94Un1>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023f). Uporaba informaciono-komunikacijskih tehnologija u Bosni i Hercegovini 2022. Dostupno na <https://bit.ly/3vJYMI7>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2023g). Demografija 2022. Dostupno na <https://shorturl.at/hsKLR>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022). Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini. Dostupno na <https://bit.ly/3lesAcm>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2022a). Demografija i socijalne statistike. Anketa o radnoj snazi, 2021. godina. Dostupno na <https://bit.ly/3St5F3h>.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2016). Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. – rezultati popisa. Dostupno na <https://bit.ly/3ALrXVe>.

Agencija za statistiku BiH (2018). Anketa o potrošnji kućanstava u Bosni i Hercegovini 2015. Dostupno na <https://bit.ly/3nW3PYD>.

CEDAW komitet (2019). Zaključna napomene o šestom periodičnom izvješću Bosne i Hercegovine. Dostupno na <https://bit.ly/3OYM8FA>.

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (2023). Program ekonomskih reformi Bosne i Hercegovine 2023. - 2025. Dostupno na <https://bit.ly/48GfJLX>.

European Institute for Gender Equality (2023) Gender Equality Index 2023/Towards a green transition in transport and energy. Luxembourg: Publications Office of the European Union [Europski institut za rodnu ravnopravnost. Indeks rodne ravnopravnosti 2023/Ka zelenoj tranziciji u transportu i energetici]. Dostupno na <https://bit.ly/42ok2cx>.

Europska komisija (2023). Radni dokument osoblja Komisije: Izvješće o Bosni i Hercegovini za 2023. SWD (2023) 691 final. Dostupno na <https://bit.ly/3Tcf4we>.

Europska komisija (2021). Radni dokument osoblja Komisije: Izvješće o Bosni i Hercegovini za 2021. SWD (2021) 291 final. Dostupno na <https://bit.ly/48wrluE>.

Europska komisija (2020). Radni dokument osoblja Komisije: Izvješće o Bosni i Hercegovini za 2020. SWD (2020) 350 final. Dostupno na <https://bit.ly/3ljkmJ>.

Europska komisija (2019). Saopćenje Komisije Europskom parlamentu i Vijeću: Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Europskoj uniji. COM (2019) 261 final. Dostupno na <https://bit.ly/3IAOk2F>.

Strategija zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2023-2030). „Službene novine Federacije BiH“ broj: 93/2023. Dostupno na <https://bit.ly/3UTgkpg>.

Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta (2018). Akcijski plan za razvitak poduzetništva žena u Federaciji Bosne i Hercegovine (2018-2020). Dostupno na <https://bit.ly/3yZoqS4>.

Federalno ministarstvo zdravstva (2010). Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji Bosne i Hercegovine 2010-2019 godina. Dostupno na <https://bit.ly/3z1w4Lz>.

Gender Equality Index for the Republic of Albania (2020) [Indeks rodne ravnopravnosti za Republiku Albaniju]. Dostupno na <https://bit.ly/3lxS6J3>.

Gender Equality Index for North Macedonia (2019) [Indeks rodne ravnopravnosti za Sjevernu Makedoniju]. (Dostupno na <https://bit.ly/3lxSIhV>.)

Indeks rodne ravnopravnosti za Sjevernu Makedoniju 2022. Dostupno na <https://shorturl.at/acBFK>.

Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2021. Digitalizacija, budućnost rada i rodna ravnopravnost. Dostupno na <https://bit.ly/49Srq24>.

Indeks rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2019. godina. Dostupno na <https://bit.ly/3Tf62yE>.

Indeks rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2023. godina. Dostupno na <https://bit.ly/48CWCKO>.

Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji. Merenje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2016. Dostupno na <https://bit.ly/3SWey4n>.

Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji. Merenje rodne ravnopravnosti u Srbiji 2014. Dostupno na <https://bit.ly/3TITBIC>.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj: 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16).

Karađinović, N. (2022). Na putu ka Indeksu rodne ravnopravnosti Bosna i Hercegovina 2022. Sarajevo: Agencija Ujedinjenih naroda za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena. Dostupno na <https://bit.ly/49w7brd>.

Karađinović, N. i dr. (2019). UNFPA Country Program Evaluation Bosnia and Herzegovina [Evaluacija programa UNFPA u Bosni i Hercegovini]. Dostupno na <https://bit.ly/3O4pXdZ>.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2016). Strategija razvoja znanosti u Bosni i Hercegovini 2017-2022. Dostupno na <https://shorturl.at/duLV0>.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2015). Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016. - 2026. Dostupno na <https://bit.ly/3lxqL9U>.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (2014). Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014. - 2020. Dostupno na <https://bit.ly/3yyGrFu>.

Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske (2023). Omladinska politika Republike Srpske od 2023. do 2027. godine. Dostupno na <https://shorturl.at/chtwN>.

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske (2020). Strategija obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj

za razdoblje 2021-2031. godine. Dostupno na <https://shorturl.at/btBE1>.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (2020). Akcijski plan Bosne i Hercegovine za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za razdoblje 2021. - 2025. godine. Dostupno na <https://bit.ly/3c3vjsl>.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (godina nije navedena). Strategija unapređenja društvenog položaja osoba sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2017-2026. Dostupno na <https://rb.gy/oygrr>.

Republički zavod za statistiku Republike Srpske (2023). Plaće, zaposlenost i nezaposlenost 2023. Dostupno na <https://rb.gy/06rzhn>.

Republički zavod za statistiku Republike Srpske (2017). Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Srpskoj 2013. godine. Rezultati popisa: gradovi, općine, naseljena mjesta. Dostupno na <https://bit.ly/3nXqldU>.

Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini (2020). Dostupno na <https://bit.ly/49uqgdB>.

UN Women (2021). Rodni profil zemlje Bosna i Hercegovina. Sarajevo, Bosna i Hercegovina. Dostupno na <https://bit.ly/3uQHkeA>.

UN Women (2021a). Profil rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini. Sarajevo, Bosna i Hercegovina. Dostupno na <https://bit.ly/3Ten6oj>.

UNDP (2020). Socijalna uključenost u Bosni i Hercegovini: Nacionalno izvješće o humanom razvoju za 2020. godinu. Dostupno na <https://bit.ly/48DOK2C>.

Ustav Bosne i Hercegovine. Dostupno na <https://bit.ly/3UVLNqV>.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (2020). Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine (2021-2027). Dostupno na <https://bit.ly/3yyWGSR>.

Vlada Republike Srpske (2021). Strategija razvoja predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja Republike Srpske za period 2022–2030. godine. Dostupno na <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpk/media/vijesti/Pages/nova-strategija-obrazovanja.aspx>.

Vlada Republike Srpske (2019). Strategija razvoja poduzetništva žena Republike Srpske za razdoblje 2019–2023. godine. Dostupno na <https://rb.gy/5wvueu>.

Vlada Republike Srpske/Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske (2019). Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u Republici Srpskoj za razdoblje od 2019. do 2029. godine. Dostupno na <https://rb.gy/mv75wk>.

Visoko sudsko i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine (2020). Strategija za unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine. Dostupno na <https://bit.ly/42U1K2Y>.

Voluntary Review - Implementation of Agenda 2030 and the Sustainable Development Goals in Bosnia and Herzegovina [Izveštće o dobrovoljnom nacionalnom pregledu BiH - Dobrovoljni pregled - Implementacija Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini] (2019). Dostupno na <https://bit.ly/2XkyS5z>.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj : 16/03, 102/09 i 32/10).

Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“, broj : 59/09 i 66/16).

Zavod za statistiku FBiH (2023). Tržište rada (zaposlenost, plaće i troškovi rada), prosinac 2022. Dostupno na <https://shorturl.at/eACE5>.

Zavod za zapošljavanje Republike Srpske (2022). Akcijski plan zapošljavanja u Republici Srpskoj za 2022. godinu. Dostupno na <https://rb.gy/h6n1m5>.

Aneks Metapodaci – Izvori i godine informacija po domenama, poddomenama i pokazateljima

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Posao	Učešće	Ekvivalent punog radnog vremena	Anketa o radnoj snazi (LFS), BHAS	2021
		Trajanje radnog vijeka	Anketa o radnoj snazi (LFS) i Demografija BHAS	2021
	Segregacija i kvalitet rada	Segregacija po sektorima	Nije izračunato Anketa o radnoj snazi (LFS) je predviđena kao izvor podataka za ovaj pokazatelj	
		Mogućnost uzimanja odsustva	Nije izračunato Anketa o radnim uvjetima u Europi (EWCS) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	
		Indeks karijerne perspektive	Nije izračunato Anketa o radnim uvjetima u Europi (EWCS) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Novac	Financijski resursi	Srednja mjesečna zarada	Nije izračunato Anketa o strukturi prihoda (SES) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	
		Srednji ekvivalentni neto prihod	Nije izračunato Anketa o prihodima i uvjetima života (SILC) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	
	Financijska situacija	Bez rizika od siromaštva	Nije izračunato Anketa o prihodima i uvjetima života (SILC) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	
		Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni omjer S80/S20)	Nije izračunato Anketa o prihodima i uvjetima života (SILC) je predviđena kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Znanje	Razina obrazovanja i učešća	Diplomanti-ce terciarnog obrazovanja	Anketa o radnoj snazi (LFS), BHAS	2021
		Osobe koje učestvuju u formalnom i neformalnom obrazovanju	Anketa o radnoj snazi (LFS), BHAS	2021
	Segregacija	Studenti tercijarne razine obrazovanja u oblastima obrazovanja, zdravstva i skrbi, prirodnih znanosti i umjetnosti	Obrazovanje, BHAS	2021

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Vrijeme	Skrb i njega	Skrb o djeci, starim i osobama sa invaliditetom	Anketa o potrošnji kućanstava, BHAS	2021
		Kuhanje i/ili rad u domaćinstvu	Anketa o potrošnji kućanstava, BHAS	2021
	Društvene aktivnosti	Angažman u sportskim, kulturnim i drugim aktivnostima u slobodno vrijeme	Anketa o potrošnji kućanstava, BHAS	2021
		Uključenost u dobrovoljne ili humanitarne aktivnosti	Anketa o potrošnji kućanstava, BHAS	2021

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Moć	Politička moć	Ministarska mjesta	EIGE Baza podataka rodne statistike – Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci se odnose na Vijeće ministara BiH i uključuju ministre i zamjenike ministara	Trogodišnji prosjek (2020, 2021, 2022)
		Članovi/ce parlamenta	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci se odnose na Predstavnički dom i Dom naroda Parlamenta BiH	Trogodišnji prosjek (2020, 2021, 2022)
		Regionalna skupština	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci se odnose na Zastupnički dom Parlamenta FBiH i Narodnu skupštinu RS, te lokalna vijeća (samo za 2000. godinu)	3 godine (2020, 2021, 2022)
	Gospodarska moć	Najveće kompanije	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka	3 godine (2020, 2021, 2022)
		Centralna banka	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci Centralne banke BiH	3 godine (2020, 2021, 2022)
	Društvena moć	Istraživanje	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci Ministarstva civilnih poslova BiH/ Sektora za nauku i kulturu	3 godine (2020, 2021, 2022)
		Mediji	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka Podaci se odnose na Javni RTV servis BiH	3 godine (2020, 2021, 2022)
		Sportske organizacije	EIGE Baza podataka rodne statistike - Žene i muškarci u donošenju odluka	3 godine (2020, 2021, 2022)

Domena	Poddomena	Pokazatelj	Izvor informacija	Godina na koju se odnose podaci
 Zdravlje	Pristup zdravstvenoj zaštiti	Stanovništvo bez nezadovoljnih potreba za liječničkim i stomatološkim pregledom	Anketa o potrošnji kućanstava (HBS) – modul o zdravlju, BHAS	2015
	Ponašanje	Pušenje i konzumiranje alkohola	Nije izračunato HBS je predviđen kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj	
		Konzumiranje voća i povrća, fizička aktivnost	Nije izračunato HBS je predviđen kao budući izvor podataka za ovaj pokazatelj u nedostatku Europske ankete o zdravstvenom intervjuu (EHIS)	
	Zdravstveno stanje	Samoprocjena zdravlja	Anketa o proračunu kućanstava (HBS) – modul o zdravlju, BHAS	2021
		Očekivani životni vijek	Demografija, BHAS	2021
		Godine zdravog života	HBS i Demografija, BHAS	2021

